

Наше Слово

PIK LXV № 52 (3307) ВАРШАВА, 27 ГРУДНЯ 2020 РОКУ
ЦІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Наші дванадцять місяців

Якби нам треба було описати рік, що минає, одним словом, це було би поняття «онлайн». Звичайно, з огляду на пандемію коронавірусу не вдалося здійснити багато із запланованого. Проте в житті української громади були моменти, які мали вплив на весь рік. Давайте згадаємо головні події 2020-го.

▲ Знищена таблиця на могилі на Монастирі

▲ Білборд у рамках акції «Не треба ненавидіти. Надихай!»

▲ Пандемія коронавірусу

▲ 100 років відзначала Параскевія Ярмола

▲ 100-та річниця визволення Києва від більшовиків, Варшава

▲ Іспити на атестат зрілості у Перемишлі

▲ «Онлайн-ватра» у Ждині

▲ Сквер ім. генерала Марка Безручка у Варшаві

▲ Прокурор Мацей Млинарчик

▲ 15-ліття Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин

▲ Отець Аркадій Трохановський очолить нову Ольштинсько-Гданську єпархію УГКЦ у Польщі

▲ 44-й Ярмарок – онлайн

Культ «кресових новомучеників»: чим знаменний 2020-й у судових справах щодо українців

ІГОР ІСАЄВ,
журналіст

Цей рік був кульмінаційним у процесі боротьби з мовою ненависті проти українців у Польщі. Зусиллями ОУП та пов'язаних з організацією громадських активістів вдалося поставити перед судом низку «кресових діячів». «Кресов'яки» відповіли у своєму стилі — хоча з їхнього боку помітний острах.

Цього року у зв'язку з пандемією та дедалі більшими економічними проблемами збільшилася й «мотивація» до атакування українців на ґрунті ненависті. Серед найбільш відомих: напад на громадян України, Білорусі і Росії із криками «Польша для поляків», «J...ć Ukraińców» (лютій, центр Торуня); насильне виселення двох українських жінок із робітничого гуртожитку і пов'язаний з цим хейт (березень, місце не вказане); випадок, коли охоронець не пустив до магазину українця через його походження (квітень, Шпротава); напад на українську пару, що обідала на терасі ресторану — знову з викриком «Польша для поляків» (червень, центр Лігніці); напад на українку у варшавському автобусі з вульгарними словами на кшталт «українська свиня» (липень); застосування поліцією паралізатора проти громадянина України, що призвело до його смерті (листопад, Лодзинське воєводство); напад охоронця супермаркету на українського студента (листопад, Краків).

З іншого боку, не можна не помітити солідарність польського суспільства і реакцію громадської думки на такі випадки. Так, досить велика кара спіткала студентку медицини з Ольштина, яка у соцмережах зневажливо висловилася про українку, яка їхала поряд у поїзді.

Хто нині захищає кресов'ян?

У березні Варшавський окружний суд оголосив вирок у справі видавця «Кресового інформаційного сервісу» Анджея Л.: вісім місяців позбавлення волі, які замінили на три роки умовно (про це «НС» писало в № 12 від 22 березня 2020 року). Анджей Л. ще з кінця 2019 року скликав своє середовище на пікет під варшавською прокуратурою — проти ОУП та «переслідування кресових діячів», проте кілька разів переносив дати мітингів, і врешті-решт на його зібранні не з'явилася хоч яка-небудь показова група людей.

Анджей Л. також оскаржив рішення, його справа зараз перебуває в апеляційному суді.

Проте саме завдяки ній праворадикальні медіа зацікавилися темою судових процесів, пов'язаних з образами українців. Анджей Л. був одним із перших, хто прийшов із адвокатом і відмовився вибачатися.

Якщо у 2018–2019 роках люди, що поставили перед судом внаслідок заяв Об'єднання українців у Польщі, зазвичай приходили без захисників і погоджувалися на умови прокуратури (перепросити українців або інших зне-

важених людей — за що зазвичай отримували досить символічні вироки), то в 2020-му «кресові» діячі згуртувалися навколо кількох адвокатів, що зазвичай представляють їх у судах. На початку року у відповідних групах в інтернеті з'явилися також контакти для юридичної допомоги «переслідуваним українцями». Серед них цікавими видаються двоє людей.

Це передусім юридичний радник Стефан Сачковський. Він презентував націоналістичну організацію ONR (Національно-радикальний табір). У січні 2018 року він виступав під посольством Німеччини на «Кресовій місячниці», організованій цим рухом. У той же час був заступником голови дисциплінарної комісії Варшавської окружної палати юридичних радників (уже не займає цю посаду).

Інший захисник — це адвокат Даріуш Рачкевич. На своїй веб-сторінці він хвалиться, що є «членом правління Патріотичного об'єднання кресових та ветеранських організацій». На організованій у 2015 році конференції за участі Тадеуша Ісаковича-Залеського, Анджея Запаловського, Станіслава Сроковського чи Еви Семашко виступав також Рачковський із рефератом про геноцид «як юридичну кваліфікацію злочину, вчиненого проти польського народу українськими фашистськими організаціями». Окрім як «мецената», його представляють також як «полковника». Так його нерідко називають саме на заходах «кресов'ян». У 2016 році Рачкевич — виключно як «płk. rez. WP» (полковник резерву Війська польського) — був співавтором заклику про утворення «широкого фронту кресових середовищ». «Ми не передбачали, що Сенат Польщі самочинно прийме резолюцію із засудженням „операції Вісла“, вважаючи її злочинною, а польський Сейм відмовиться називати різанину сотень тисяч поляків у колишній Східній Малопольщі та Люблінщині геноцидом», — ідеться у заклику.

Плутанина з «бандеризмом»

Полковник-адвокат Рачкевич з'явився ще під час суду в справі нападу на процесію 2016 року в Перемишлі, згодом він став представляти більшість із двох десятків оскаржених. Проте його робота закінчилася поразкою — його підопічні отримали вироки з покаранням.

Так само невдачею «кресов'ян» завершилася справа порталу «Kresy.pl», приватний обвинувальний акт проти якого подав Петро Тима. Йшлося про матеріал із заголовком, який стверджував, нібито голова ОУП «закликає до другої Волині». Портал мусив вибачитися і зняти цей заголовок.

Інший приватний обвинувальний акт Об'єднання подало проти Чеслава Партача, професора Кошалінської політехніки, також активного у кресових середовищах. Йшлося про інтерв'ю Партача, опубліковане на одному з націоналістичних порталів у вересні 2017 року. Текст з'явився після заборони в'їзду професора в Україну, у ньому стверджувалося, що його здав «котрийсь із членів ОУП», бо Об'єднання «виконує роль шпигунів у Польщі». Під час судового засідання Партач, найімовірніше, перелякавшись, заявив: нічого такого в інтерв'ю не казав і йому шкода, що в тексті опинилися подібні твердження.

Процес закінчився угодою сторін. Натомість після засідання у відповідних медіа з'явилися матеріали із заголовками на кшталт: «Об'єднання українців у Польщі хоче цензурувати польський портал».

Почерк Сачковського, своєю чергою, характеризується частим апелюванням до «бандеризму». Так, влітку на одному із судових засідань він запитав мене, як я ставлюся до «ідеології бандеризму». Я попросив питання переформулювати, бо не розумію його — на протести Сачковського суддя з іронією відповів, що теж часом не розуміє його питань.

Такі ж фрази про ставлення до «бандеризму» чув цього року і Петро Тима.

— У 2020-му почастишали прямі погрози на мою адресу, — вказує він на ще одну цьогорічну тенденцію. — Анти-українські середовища зрозуміли, хто звертається до прокуратури, що це вже не міфічне Об'єднання. Відбувається персональне цькування активістів.

Відсторонений від справ прокурор

Такі нападки цього року були спрямовані не лише на українських громадських діячів у Польщі, але й на державні органи. Так, під впливом діяльності «кресових середовищ» справи зі злочинами на ґрунті міжнаціональної ворожнечі забрали у прокурора Мацея Млинарчика з прокуратури району Прага-Північ у Варшаві, на території якої знаходиться офіс ОУП (детально про це «НС» писало в № 38 від 9 вересня та № 40 від 4 жовтня 2020 року).

Низку матеріалів присвятили Млинарчикові Kresy.pl, а з політичного боку цим зайнялася націоналістична організація Роберта Бонкевича «Roty Niepodległości» («Роти незалежності»). Саме вона забезпечила значно ширший розголос справі вищезгаданого Анджея Л.

За три роки роботи Млинарчика над злочинами на ґрунті національної ворожнечі, про які систематично повідомляло ОУП, перед судом постали десятки людей, а більшість дописувачів «кресових» груп зрозуміла, що не є анонімною, що за нею слідкують, та можуть подати до суду. Цьогорічною тенденцією кресових середовищ було надавати розголосу подібним вирокам або навіть етапам процесу після кожного з них.

За одним винятком, що стосується справи голови фонду «Волинь пам'ятаємо» Катажини С. Попри публікації матеріалів про рішення щодо неї (зокрема, нещодавно в «НС» №51 від 9 грудня 2020 року) «кресові» медіа чи групи про це ніяк не згадали; хоча дуже велике обурення було рік тому, коли в помешканні Катажини С. відбувся обшук.

Відповідь на це була своєрідна: портал Kresy.pl опублікував матеріал, у якому заявив, що Млинарчик — попри скандал у медіа — і далі займається злочинами на ґрунті ненависті (це неправда, їх перенесли до Отвоцька, про що повідомляється у листах, які отримую і Об'єднання, і я особисто). А Катажина С. почала розповсюджувати інформацію, нібито Млинарчик відмовився розпочати справу проти людини, яка написала в мережі: «polscy nacjonaliści to j...ne ścierwo, z którym nie można dyskutować, tylko trzeba do nich strzelać» («польські націоналісти то й... шмати, з якими не можна сперечатися, у яких треба тільки стріляти»).

Це — також неправда. Якраз за ці слова діяч сілезького національного руху Бартломея В. (до речі, дослідник праць Дмитра Донцова) отримав вирок, умовний — бо вибачився. Млинарчик натомість відмовився починати справу проти Бартломея В. у справі про пропагування тоталітарного чи фашистського режиму. Заяву з цією вимогою від імені фонду «Волинь пам'ятаємо» подав не хто інший як адвокат Сачковський. Він вказав, зокрема, на те, що в мережі Бартломея В. опублікував своє фото із зображенням Степана Бандери, який «одностайно визнається... колаборантом III Райху». Прокурор у відмові вказав, що зв'язок Бандери із фашистським устроєм спірний, а в самому фото з провідником ОУН немає закликів до такого устрою.

Нова кресо́ва ідентичність: переслідувані українцями?

Спроби Стефана Сачковського заявити про злочини на ґрунті ненависті закінчилися компрометацією. Він намагався оскаржити рішення прокуратури через суд, проте там відкинули його аргументацію. Складається враження, що тут відсутність компетенцій намагаються компенсувати апелюванням до ідеології (вже не тільки «бандеризму»).

Втім, у діях Сачковського є і щось більше. Згуртоване навколо нього середовище — замість сублімації власних емоцій, перетворення їх на суспільне благо — займається розпалюванням цих же емоцій. А це — ескаляція конфлікту, посилення окремішності власної риторики, почуття страху і гніву.

Більшість випадків, коли Сачковський і Рачкевич втягнулися у справи щодо нападів на українців, можна вважати поразками. Більше того, про що я вже згадував на шпальтах «НС» (у №32 від 29 серпня 2020 року): складається враження, що захист Сачковського спрямований на те, аби клієнт отримав якнайсуворіший вирок. Своїх підзахисних він, вочевидь, налаштовує на конфронтацію з прокуратурою, а це тягне за собою жорстокіші покарання — громадські роботи та штрафи.

З іншого боку, це породжує культ сьогоднішніх «кресових новомучеників». І це погано, бо означає радикалізацію мови цих середовищ.

— Мене публічно звинувачують у найдивніших речах, наприклад, що я — агент російських, німецьких чи українських спецслужб (ФСБ, BND чи СБУ відповідно). Такі закиди і прямі погрози є доказом того, що «кресові» діячі почувають себе непевно, у своїх інтернет-обговореннях вони вже застерігають одне одного не публікувати прямих зневаг чи погроз, — вказує Петро Тима.

Водночас можна побачити й кілька позитивних змін. Описані вироки значно обмежать образи українців з боку «кресов'ян» у публічному просторі, особливо в соціальних мережах. Вони муситимуть — і вже це роблять — іти в закриті групи. Також щодо них будуть обережнішими політичні сили, навіть правого спрямування: співпрацювати з людьми, які мають вироки суду — небезпечно для іміджу. Це також може означати хоча б тимчасову маргіналізацію частини «кресового» середовища, яке здобуває для себе дуже погану репутацію злочинців. ■

ПІДСУМКИ РОКУ

Наші дванадцять місяців

Продовження з 1 сторінки ➔

Січень

Старий рік ми зустріли з повідомленням про знищення пам'ятної дошки на могилі воїнів Української повстанської армії на горі Монастир біля Верхрати. Це виявила людина, яка була там під час Різдвяних свят. Невідомі зняли дошку (раніше, у 2015 році, вже був випадок, коли її розстрошили) і вкинули у яму. Те ж саме сталося з вишиваними рушниками, які восени 2019 року повісили польські активісти на деревах довкола могили. Нагадаємо, що меморіальна дошка була присвячена членом УПА — жителям навколишніх сіл, які загинули в бою з НКВС 2-3 березня 1945 року.

У січні ми також писали про 10-ліття фонду «Наш вибір». Ця організація з Варшави працює для розвитку співпраці між Польщею та Україною у сфері культури, освіти, політики, економіки. А ще — допомагає українським громадянам у Польщі.

Лютий

Героями лютого були два невеликі міста. Перше — це Білий Бір, у якому 25-й раз пройшло колядування за участі поляків та українців, яке поперемінно відбувається то у римо-католицькій, то у греко-католицькій святині. У лютому почалася також акція «Не треба ненавидіти. Надихай!» — спільна ініціатива ромів та українців у співпраці з кабельним телеканалом «Захід» у Щецінку (Західнопоморське воєводство). Мета кампанії — боротьба з дискримінацією та ненавистю щодо ромської та української меншин за допомогою різноманітних інтеграційних заходів. У її межах на вулицях Щецинка з'явилися білборди, на яких молоді представники цих двох громад зображені в національному вбранні. Серед них — учениця української школи у Білому Борі.

Друге місто, про яке багато говорили в лютому, — це Бранєво. Саме там 12 лютого на хвилях радіостанції «Радіо Еска» почали транслювати локальну інформаційну програму українською мовою. Це — перша у Польщі така новинна програма на комерційному радіо.

Лютий завершився повідомленням про те, що Уповноважений з прав людини Адам Боднар вручив почесну відзнаку за заслуги у сфері захисту прав людини Шимонові Моджеєвському — голові товариства «Магурч». За 33 роки організація відремонтувала понад 2800 об'єктів на 145 цвинтарях.

Березень

На початку березня українська, а особливо лемківська, громада переживала смерть Стефана Гладика. У 1990 році він був співзасновником Об'єднання лемків. Багато років очолював ОЛ, яке вважається однією з найбільших лемківських організацій у Польщі. Багато хто знав Стефана Гладика як організатора «Лемківської ватри» у Ждині — найбільшого фестивалю лемківської культури в Європі. Він був також членом президії Світової федерації українських лемківських об'єднань (СФУЛО) та одним із двох представників лемків у Спільній комісії уряду та національних і етнічних меншин. За свою громадську та культурну діяльність нагороджений державними відзнаками Польщі та України. Стефанові Гладика було 72 роки.

У березні ми всі також відчули, що таке пандемія. У середині місяця уряд Польщі запровадив двотижневий карантин для всіх освітніх установ (це був тільки початок, бо, як виявилось пізніше, до кінця навчального року школи вже не відкривали). Наступні обмеження стосувалися участі людей у літургіях, розважальних заходах, які з часом зовсім заборонили проводити, — й аж до закриття державних кордонів.

Квітень

У цьому місяці всі розмірковували, чи в умовах пандемії можна поїхати до родичів на Великодні свята та як бізнес переживе карантин. Про свої спостереження на сторінках «Нашого слова» розповідали українські власники ресторанів, готелів, будівельних фірм, працівники туристичної сфери тощо. Ця ситуація, безперечно, мала вплив і на діяльність нацменшинських організацій. Їхні представники у Спільній комісії уряду та національних і етнічних меншин звернулися до уряду з проханням вжити заходів для збереження культурного життя в умовах пандемії. Зокрема, за-

пропонували дати організаціям можливість коригувати завдання, на які вони отримали гроші 2020 року — наприклад, об'єднувати кілька в одне, змінювати кошториси, обсяги діяльності відповідно до ситуації.

Під кінець квітня ми в газеті також вітали Параскевію Ярмолу, якій 26 квітня виповнилося 100 років!

Травень

У травні на шпальтах газети ми писали про українських лікарів і їхню роботу. А вчителі та батьки учнів ділилися своїми роздумами про дистанційне навчання.

У травні відбулося українсько-польське святкування річниці визволення української столиці від більшовиків. У Києві, Варшаві та інших містах обох держав політики, журналісти та активісти одночасно вшановували 100-річчя цієї події. Також можна сказати, що у травні почало відроджуватися культурне життя української громади. Переважно це були заходи в онлайн-форматі.

Червень

З послабленням обмежень та настанням періоду сезонних робіт у Польщі почалися дискусії — чи буде кому працювати? Треба нагадати, що, згідно зі статистичними даними прикордонної служби, у перші два місяці пандемії з країни виїхали понад 235 тисяч українських громадян. Роботодавці у червні почали наново шукати працівників з України, навіть писали заяви до уряду. Після того, як відкрився піший перехід на кордоні в Шегинях, почали з'являтися також чартери з українськими працівниками, приліт яких організовували рекрутингові агенції.

У червні відбулися іспити на атестат зрілості. У 2020 році їх складала 70 випускників шкіл з українською мовою навчання. Цього місяця мав також відбутися 3-їзд ОУП та відзначення 30-ліття організації. Проте його перенесли попередньо на осінь (а зараз відомо, що він відбудеться уже в новому році).

Липень

Якщо липень — то мусить бути «Лемківська ватра» у Ждині. 38-й Фестиваль лемківської культури цього року пройшов без глядачів, тим не менш, гурти виступали на сцені; а ті, що не змогли приїхати з огляду на непевну ситуацію на кордонах, — записали свої виступи на відео. Окрім концертної програми, на фестивалі відбувалися дискусії — і все це транслювалося в інтернеті. «Лемківська ватра» у Ждині — це один із небагатьох літніх заходів, організованих українцями та лемками, який не відмінили з огляду на коронавірус.

Цього місяця ми також повідомляли, що український священник з Любліна, отець Стефан Батрух, отримав орден князя Ярослава Мудрого V ступеня.

У липні у Тшеб'ятові відкрили відремонтовану після пожежі домівку, а у Варшаві — нове приміщення посольства. Відбулася зустріч міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби з представниками українських організацій у Польщі.

Серпень

У серпні немає важливішої дати, аніж День Незалежності України, який відзначають українці по всьому світу. Проте від 2019 року пам'ятним стало також 14 серпня. У цей день польські та українські скаути в кількох десятках міст одночасно запалюють на могилах бійців Української Народної Республіки свічки — символічне «Полум'я братерства». Цього разу до заходу, ініційованого гарцерами та пластунами, приєднались міста в Україні. Цьогорічна акція мала також особливий вимір, оскільки у Польщі відзначали 100-річчя Варшавської битви. У межах святкувань 13 серпня у польській столиці вшанували пам'ять генерала Армії УНР Марка Безручка, ім'ям якого названо сквер у районі Воля. У події взяли участь племінники (внук і правнук брата) українського генерала, які приїхали з Києва. Натомість 21 серпня відкрили відновлений меморіал воїнів УНР у Ланцуті.

У Перемишлі пішов з життя Іван Шпунт — найстарший українець у Польщі. 26 серпня йому виповнилося би 105 років.

Вересень

1 вересня у шести українських школах у Польщі пролунав перший дзвоник. Особливим був цей час у школі ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі. «Шаш-

кевичівка» цього року якраз 30-й раз відкрила свої двері — діяльність цього ще довоєнного закладу відновили у вересні 1991 року. Проте діти недовго мали нагоду зустрічатися зі своїми друзями. У листопаді після двох місяців стаціонарного навчання учні всіх початкових та середніх шкіл знов повернулися до дистанційного режиму.

На початку вересня у медіа багато писали про польського прокурора Мацея Млинарчика. Він — один із тих прокурорів, які, окрім типових справ, займаються також злочинами на ґрунті національної чи релігійної ненависті. Заяви щодо таких правопорушень подавало, зокрема, Об'єднання українців у Польщі. Прокурор Млинарчик керував 30 такими справами і в жодній не програв. Проте скаргами, поданими після 31 серпня, він уже не займається (більше про це читайте на 2 сторінці тижневика).

Жовтень

У жовтні повернулася тема увічнення на горі Монастир. Усе через те, що напередодні офіційного візиту президента Польщі Анджея Дуди до Києва (11 жовтня) там встановили нову пам'ятну дошку. Нагадаємо, що на могилі був напис: «Загинули в боротьбі за Україну», затверджений тепер покійним секретарем Ради охорони пам'яті боротьби і мучеництва Анджеєм Пшевозніком. На пам'ятнику були розміщені лише імена, прізвища та дати народження загиблих, без жодних військових звань і символіки. На новій дошці написано лише: «Братська могила українців, які загинули в бою з радянським НКВС (NKWD — пол.) у монастирських лісах вночі з 2 на 3 березня 1945 року». На відсутність імен та прізвищ на новій дошці відреагували і в Україні, й у Польщі.

З важливих подій жовтня варто звернути увагу на 15-ліття Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Сьогодні у цьому органі є 21 представник меншин та 14 представників державних інституцій та різних міністерств. Українців сьогодні у ній презентують Григорій Купріянович (співголова комісії) та голова ОУП Петро Тима.

Жовтень завершився повідомленням про те, що у Кошаліні з'явиться площа імені генерала Марка Безручка. Через місяць депутати Гданської міської ради також прийняли відповідну постанову та назвали іменем українця міський сквер.

Листопад

9 листопада на Вокзальній площі у Скерневицях (Лодзинське воєводство) відкрили пам'ятник під назвою «Перед Варшавською битвою — Скерневиці 1920-2020». На монументі представлений, зокрема, український полководець Симон Петлюра.

Також у тижневику ми повідомляли про відкриття у Кракові першої української книгарні-кав'ярні із символічною назвою «Нитка» («Nić»), де, окрім смачних сніданків і доброї кави, можна придбати новинки української літератури.

Цього місяця відбувся ювілейний 5-й кінофестиваль «Ukraina! Festiwal Filmowy». Глядачі з усієї Польщі могли подивитися найновіші та найкращі українські стрічки. Покази в кінотеатрі були обмежені, зате потім всю програму можна було дивитися онлайн.

Також ми згадували про передачу «Теленовини», яка цього року відзначає 25-ліття. Листопад завершився повідомленням про створення нової Ольштинсько-Гданської єпархії УГКЦ у Польщі, яку очолить отець Аркадій Трохановський.

Грудень

У грудні значною подією був офіційний візит делегації Українського інституту національної пам'яті до Польщі. У Варшаві голова УІНП Антон Дробович зустрівся з українською громадою, а також зі своїм польським колегою Ярославом Шареком. Дробович у Варшаві наголосив, що «обговорення питання українських поховань у Польщі має відбуватися за участі громади».

Рік завершила надзвичайна подія у Гданську — Молодіжний ярмарок («JarmaRock FEST»), який раніше проходив у листопаді. Вперше за 44-літню історію Ярмарку він відбувся в онлайн-форматі.

Павло ЛОЗА
Знімки з архіву редакції

ПОРАДИ
ЮРИСТА

Як вберегтися від шахрайських схем?

Одним із поширених способів не-легального заробітку в Польщі є шахрайство. Особлива категорія людей, щодо яких часто застосовують такі схеми, — це іноземці. Причин кілька, але передусім — вони можуть недостатньо розбиратися у своїх правах та обов'язках, а це, відповідно, стає підставою для маніпуляцій.

Шахраї можуть заявляти, що вони — представники різних державних органів чи приватних організацій, а мета у них завжди одна: отримати фінансову чи іншу майнову вигоду.

Ми наведемо декілька прикладів таких шахрайських схем, але зауважте — їхня кількість зростає, і вони стають дедалі різноманітнішими.

Наприклад, людина навчається або нещодавно закінчила університет, отримує листа (найчастіше це трапляється під час канікул), у якому йдеться про те, що вона нібито має заборгованість з оплати за навчання, і якщо вона не внесе цих коштів — її, приміром, відрахують чи не видадуть диплом. Також шахраї часто заявляють про значні відсотки за відтермінування платежу — тобто, якщо людина заплатить протягом двох днів, сума буде одна, а вже на третій день вона значно зростає. Це спонукає платити якомога швидше і не аналізувати ситуацію. Шахраї розраховують на це і намагаються викликати в людини страх та поспіх.

Інший приклад — телефонні дзвінки від нібито державних органів (соціального страхування, пожежної безпеки тощо) з проханням про внески, не сплачені працедавцем, чи про купівлю якоїсь речі, (наприклад, сигналізатора витоку газу), буцімто обов'язкової для уникнення штрафів у майбутньому. Здебільшого шахраї не надають жодних банківських рахунків, а просять заплатити готівкою безпосередньо їм, коли вони прийдуть.

Варто пам'ятати:

- Державні органи завжди мають офіційні банківські рахунки, і всі перекази здійснюються лише на них. Ці працівники не приходять особисто, аби отримати оплату готівкою — таким способом можна заплатити лише в касі.

- Якщо вам говорять, що ви порушили законодавство, попросіть чітко вказати нормативно-правовий акт та статтю. Шахраї часто маніпулюють цим: кажуть, що людина порушила закон, але не називають, який конкретно.

- Коли вам телефонують з держадміністрації чи з інших інституцій, куди ви надаєте персональні дані, така розмова записується, про що завжди повідомляють перед початком спілкування.

- Жоден орган чи інституція не проситиме надати номер банківської картки чи рахунку, ПІН-код чи пароль для входу в електронний банкінг.

Якщо ви підозрюєте, що вам написали чи зателефонували шахраї, треба:

- Перевірити дані органу, представниками якого вони себе називають, на офіційному сайті.

- Зателефонувати або підійти туди особисто та запитати, чи справа, у якій до вас звернулися, справді існує.

- Зберегти повідомлення, контакти, за можливості — записати розмову (часто шахраї дзвонять декілька разів, аби переконати жертву).

Якщо виявиться, що питання, з яким до вас звертаються, не існує, або ж людина, що представилася працівником держоргану чи іншої інституції, насправді там не працює, — разом із доказами (листування, номери телефонів, інші дані) варто піти в поліцію та написати заяву.

Звісно, якщо ви вчасно самі з усім розібралися, вам може не хотітися звертатися до правоохоронців, проте це варто зробити з двох причин. По-перше, так ви допоможете іншим людям, які можуть стати жертвами шахраїв у майбутньому — якщо поліція їх упіймає. А по-друге, убезпечите себе, адже ці самі зловмисники можуть пізніше вигадати й інші схеми.

Будьте пильними та не ухвалюйте поспішних рішень — особливо у фінансових питаннях. ■

Христина ПОТАПЕНКО,
юристка,
www.kancelaria-ukrainska.pl

ЗАПИСКИ МІГРАНТКИ

Доля чи вибір?

Продовження з «НС» № 51

Коли я дивилася у безперспективну даль крізь вікно своєї маленької кімнати в Смілі, у мене наворачилися на очі сльози. Уявіть, що, прокидаючись, ви бачите кілька «хрущовок», якісь графіті, деє там вулицями блукають дітлахи, поки батьки зависають у телефонах. А ввечері усе повторюється. День бабака*. І так 8 місяців. «Я подав документи на твоє запрошення», — написав мені той самий знайомий поляк. То що, це значить, що варто готуватися до переїзду? Чи це сон?

Якось я не могла усвідомити, що мені вдасться вирватися з маленького міста кудись далі, ніж в обласний центр. Навіть смішно стало, що я, така завантажена стереотипами про Польщу, вже готуюся до приїзду, починаю вивчати інформацію про візи, легалізацію перебування, роботу тощо. Кількасот статей, консультацій і відео — і я загорілася цією ідеєю, планом втечі з-під батьківського контролю, «лісу» з панельних будинків та «газ-квас» біля фонтану шовечора.

Після невдачі з Німеччиною Польща — це шанс на виживання. Можливість, яку я просто не могла втратити. Отож почався довгий і кропіткий процес підготовки, насамперед моральної. Попри те, що я не боялася, впевненості, що все вдасться, теж бракувало. Для мене це була немов гра чи сон, чи, може, щось інше зі сфери фантастики, але аж ніяк не правда. Принаймні у себе я не вірила.

Але, попри страхи й скептицизм, я все ж вирішила почати вивчати польську мову, яку я почула вперше не так давно. Чесно кажучи, не розуміла ані слова. Здавалося, що це просто набір шиплячих звуків. Моя гарна подруга погодилася допомогти і щодня по годині-дві ми займалися тим, що я намагалася вимовити ті чи інші слова польською мовою. І поки я довго й нудно очікувала омріяного запрошення, встигла навчитися читати, розуміти і навіть відповідати на запитання.

Але минуле дало про себе знати. Ще у грудні минулого року я складала іспит з німецької мови, аби поїхати попрацювати за студентською програмою обміну. Від'їзд припадав на травень-червень

2020 року. І тут почався вибір: Польща чи знову Німеччина? Щодня моя думка змінювалася, я хотіла туди й туди, не могла розірватися, тож сказала собі: де першими будуть готові документи, туди й поїду. Виявилося, що німці почали швидше, і за тиждень після подачі необхідних паперів я була вимушена летіти до Мюнхена. Але доля розпорядилася інакше: кордони знов і знов закривали, вводили нові правила, що коригувало мої плани.

Запрошення до Польщі було готове, залишалося його лише забрати. Але ж Німеччина, що з нею? Як бути далі? Вони обіцяли й обіцяли, а зрештою — віддали завдаток і сказали, що ніхто нікуди не їде. Отож рішення ухвалилося само собою — їдемо до Варшави, підкорювати Польщу.

Морока з документами продовжувалася у мене довго, але врешті-решт робочу візу мені зробили за 6 днів, що, як виявилося, — дуже гарний результат, оскільки іншим людям роблять набагато довше. Мабуть, доля. І от 6 серпня 2020 року о шостій ранку я приземлилася в аеропорту імені Шопена, де мене зустріли подруга і той самий поляк. До речі, думаю, варто вже назвати його по імені. Це — Павел. Він — архітектор і дизайнер інтер'єру. Саме ці двоє зустріли мене і показали столицю. Але невдовзі. Я мусила відсидіти в карантині 14 днів, за які у мене назбиралася безліч цікавих історій, які я розкажу вже в наступних частинах заміток мігрантки. ■

Єва КРАВЧУК

*американська комедія, де герой постійно переживає один і той самий день.

«Горпина» пригадала молодість і студентські часи

«Чудова музика», «Є сила», «Сиджу на дивані, а відчуття — ніби я в концертному залі» — ось деякі відгуки на онлайн-концерт фолк-рок-гурту «Горпина» в ольштинському воєводському Центрі освіти і культурних ініціатив, який відбувся 11 грудня.

Онлайн-концерт
«Горпини»

— Такого за понад двадцять років нашої діяльності ще не було, — каже фронтмент гурту Володимир Купер. — Протягом пандемії нам довелося відмовитися від щонайменше кількох десятків концертів і по всій Польщі, і за кордоном. Тому ми дуже раді і з задоволенням прийняли пропозицію ольштинського культурного центру виступити онлайн і присвятити цей концерт маленькій дівчинці Лені, якій потрібні гроші на лікування, що може врятувати їй життя. Ми закликаємо її допомогти.

Нашадок лемківського роду Куперів, що активно працює на благо української громади Вармії і Мазур, розпочав концерт лемківською піснею. Потім прозвучали авторські твори Михайла Семотюка, козацькі, народні й популярні пісні «Братів Гадюкіних», разом з якими «Горпина» колись виступала. Концерт тривав близько

години. Поки що, як каже Володимир Купер, це — єдиний спосіб творчого контакту з прихильниками. Однак навіть така форма не завжди вдається. «Горпині» довелося відмовитися від різдвяного онлайн-концерту, який був запланований у Лодзькому театрі. Виявилося, що на це немає грошей. Гурт не полишає цю ідею, сподіваючись, що її вдасться реалізувати в Ольштині.

Ольштинський грудневий концерт «Горпини» приніс не лише велике задоволення багаторічним прихильниками гурту, який діє від 1999 року, але й наблизив маленьку Лену до одужання. Завдяки концерту вдалося зібрати значну суму на лікування дівчинки.

Охочі допомогти дівчинці можуть перерахувати 1% податку, вказавши номер KRS 0000396361 та ціль — 0076307 Lena.

Степан МІГУС

Фото з архіву Центру освіти і культурних ініціатив в Ольштині

УКРАЇНА

Рік під знаком коронавірусу

Цей рік був важким для усього світу, а причина цього – коронавірус. Американський журнал «Time» назвав 2020 рік найгіршим в історії, пояснивши, що, звісно, були й гірші періоди (наприклад, під час двох світових воєн або пандемії іспанського грипу), однак люди не пам'ятають тих подій. Україна, як і інші держави, ймовірно, відчуватиме наслідки пандемії досить довго. Але ж, окрім як із COVID-19, Україна роками бореться з війною та внутрішніми проблемами. Отже, яким був 2020-й для країни?

Початок 2020 року приніс трагедію. Уранці 8 січня Boeing 737 Міжнародних авіаліній України (МАУ) вилетів з аеропорту Тегерана. Це був звичайний регулярний рейс до Києва. Піднявшись на висоту 2,4 тисячі метрів, літак зник з радарів. Невдовзі з'ясувалося, що він розбився на околиці Тегерана. На борту було 167 пасажирів та дев'ятеро членів екіпажу, всі вони загинули.

Спочатку Іран заперечував, що літак могли збити. Представники компанії МАУ, своєю чергою, заявили, що він був новим і 6 січня пройшов технічний огляд. Вони також відкинули версію про помилку екіпажу. Літаком керували троє досвідчених пілотів, зокрема інструктор польотів на цій моделі.

11 січня Іран підтвердив, що апарат збила ракета, запущена Корпусом вартових Ісламської революції (військове іранське формування – *ред.*), і заявив, що це сталося помилково. Станом на грудень 2020 року Офіс генпрокурора України досі не отримав від Ірану матеріалів розслідування та доказів, що підтверджують версію Тегерана.

Це була не єдина авіакатастрофа. У вересні у Харківській області розбився військово-транспортний літак, тоді загинули 23 солдати.

Вірус паралізує країну

Україна та увесь світ зазнали атаки коронавірусу. Український уряд зреагував швидко: карантинні обмеження, введені 12 березня, були одними з найсуворіших у Європі. Кордони закрили для іноземців, припинили пасажирські перевезення. Водночас влада провалила інформаційну політику: чимало українців, які на той момент перебували в інших державах, злякалися повного закриття кордонів і того, що їх можуть не пустити на батьківщину. Незабаром Міністерство закордонних справ оголосило, що окремі пункти пропуску таки працюватимуть і кожен громадянин зможе повернутися додому. Однак було вже пізно. Наприкінці березня на польсько-українському кордоні утворились черги у кілька тисяч людей. Водночас влада намагалася допомогти тим, хто застряг у різних кутках світу, організувавши спеціальні авіарейси.

В Україні, як і в інших державах, були закриті школи, дитячі садочки, торговельні центри, кінотеатри, театри, музеї, ресторани та всі магазини, окрім продуктових і аптек. Однак, на відміну

від багатьох країн, призупинили також міжміські та міські пасажирські перевезення. Метро в Києві, Дніпрі та Харкові не працювало від 17 до 25 травня. Курсували тільки спеціально відведені автобусні, тролейбусні та трамвайні лінії для людей з окремими перепустками.

Багато хто критикував транспортну блокаду. Важко було уявити функціонування багатомільйонного столичного міста без громадського транспорту, однак жителі швидко адаптувалися до нових умов.

Весняна хвиля коронавірусу в Україні пройшла досить м'яко порівняно з іншими європейськими державами. Однак обмеження сильно вдарили по економіці. І, хоча влада обіцяла та запровадила відповідні пакети допомоги, на практиці їх виявилось недостатньо для пом'якшення збитків, які поніс, зокрема, малий та середній бізнес. Розподіл і використання коштів з фонду для боротьби з коронавірусом зазнали нищівної критики. Частина грошей пішла на будівництво доріг. Дотепер актуальною є проблема недостатнього фінансування медичної служби та низьких зарплат у цій сфері, попри обіцянки їх збільшити.

Друга хвиля коронавірусу восени виявилася набагато складнішою, ніж весняна. Стрімко зростала кількість нових інфікованих, дедалі більше людей потребували госпіталізації. Влада спочатку ввела так званий «карантин вихідного дня». Після його завершення добовий приріст заражень дійсно знизився, але критики цього рішення підкреслюють, що це залежить від зменшення кількості тестів.

Попри те, що майже усі європейські країни вирішили посилити карантин перед різдвяними святами, влада в Україні оголосила про введення локдауну лише від 8 січня.

Багато людей також стурбовані тим, чи можна буде отримати в Україні вакцину від коронавірусу. Під кінець 2020 року в межах міжнародного механізму Сочах гарантують лише 8 мільйонів доз. Цього вистачить на 4 мільйони людей, тобто менш ніж на 10% населення країни. Для порівняння, Євросоюз уклав контракти на поставку вакцин, яких достатньо для 172% мешканців держав-членів ЄС. Перші щеплення в Україні можуть розпочатися лише у березні, а це означає, що зима має всі шанси стати ще одним важким випробуванням для системи охорони здоров'я.

Війна на паузі?

2020 рік мав бути проривним у справі конфлікту на Донбасі – обіцяв президент Володимир Зеленський. 9 грудня 2019 року у Парижі відбувся саміт лідерів України, Росії, Франції та Німеччини в рамках так званого Норманського формату, присвяченого врегулюванню конфлікту на сході країни. Перше з 2016 року засідання було дуже важливим для Зеленського, який під час своєї виборчої кампанії пообіцяв закінчити війну на Донбасі і зробив це одним з ключових питань свого президентства. Саміт став також першою зустріччю недосвідченого українського лідера з президентом Російської Федерації.

27 липня набув чинності ще один режим припинення вогню – 29-й за чергою, який наразі триває найдовше. Однак лише до 2 вересня спеціальна моніторингова місія ОБСЄ зафіксувала 908 випадків порушень, а в останні тижні 2020 року обстріли посилювались і проросійські бойовики знову почали частіше використовувати гранатомети та міномети. З кінця липня загинули кілька українських солдатів.

Тим не менше, останні кілька місяців стали одним із найспокійніших періодів бойових дій на Сході України, початок яких сягає 2014 року. І це відчувають передусім жителі прифронтової зони.

Утім, окрім «дірявого» режиму припинення вогню, жодного прогресу у врегулюванні конфлікту не досягли. Всупереч домовленостям, не вдалося відкрити нові пункти переходу на лінії розмежування. Попри те, що українська сторона підготувала відповідну інфраструктуру у Щасті та поблизу Золотого, бойовики не дозволили відкрити КПВВ. Проросійські сили також заблокували подальший обмін пол'ятими. Російська позиція, яка полягає у нав'язуванні прямих переговорів з бойовиками та проведення виборів у непідконтрольних Україні районах, не змінилася.

У випадку Донбасу очевидно, що оптимізм Зеленського щодо швидкого врегулювання конфлікту базувався на хибних уявленнях. Тим часом, як зазначали експерти від самого початку, це повністю залежить від Росії, а вона зацікавлена у продовженні війни.

«Ми навіть будемо нарощувати підтримку Донбасу. Це стосується і виробництва, і вирішення соціальних та інфраструктурних питань», – заявив Путін під час пресконференції 17 грудня.

Українська влада намагається активізувати міжнародну діяльність для протидії російській окупації Криму. Основою цього має стати концепція «Міжнародної кримської платформи». Відповідний саміт запланований на травень 2021 року в українській столиці. Тоді також стане зрозуміло, які основні питання Київ винесе на рівень міжнародної дискусії. Росія вважає тему Криму закритою і, звичайно, не має наміру брати участь у переговорах на цю тему.

Політичні пертурбації

У політичному полі 2020 рік розпочався з метушні навколо прем'єр-міністра Олексія Гончарука, який почав працювати на посаді наприкінці серпня 2019 року. Його уряд мав стати «реформаторським обличчям» президента Зеленського. Але в січні 2020 року Гончарук подав у відставку, яку тоді не прийняли. У березні парламент таки звільнив його. Президент Зеленський заявив, що Кабмін має певні досягнення, але цього недостатньо. На місце Гончарука прийшов колишній менеджер ДТЕК з дочірньої компанії олігарха Рената Ахметова – Денис Шмигаль.

Попри те, що 2020 рік був важким, і говорити про нього у позитивному ключі складно, можна сказати, що Зеленському вдалося домогтися ухвалення в парламенті двох важливих законів. Перший, який називали «антиколомойським», заборонив скасування вже ухвалених рішень про націоналізацію банків. Це стосується передусім націоналізованого у грудні 2016 року ПриватБанку, який належав олігархові Ігорю Коломойському та його діловим партнерам.

Другий закон стосується лібералізації ринку сільськогосподарських земель. Він передбачає скасування мораторію на торгівлю ними: частково – з 1 липня 2021 року, а повністю – з 2024 року.

Восени відбулися місцеві вибори. На сході та півдні країни високі результати показали проросійські сили і люди, що походили з колишньої Партії регіонів. Чинні мери перемогли у багатьох великих містах. Курйозна ситуація склалася у Харкові, де виборці переобрали Генадія Кернеса, який не брав участі у виборчій кампанії. У вересні після зараження коронавірусом його перевезли у важкому стані на лікування до Німеччини. 17 грудня Кернес помер у клініці в Берліні.

27 жовтня Конституційний суд визнав деякі антикорупційні положення неконституційними. Національне агентство з питань запобігання корупції втратило можливість контролювати спосіб життя чиновників та депутатів, суд скасував кримінальну відповідальність за подання неправдивих декларацій. На початку грудня парламент відновив її, але ухвалені рішення виявилися компромісним. Штрафи за подання неправдивої або неповної інформації повернули, проте ув'язнення не відновили. У крайніх випадках чиновників можна буде карати трьома роками обмеження свободи, але без повної ізоляції від суспільства та за допомогою примусової праці.

Київ також покладає надії на нового президента США. Джо Байден дуже добре знає Україну і неодноразово говорив про необхідність її підтримки. Але нова адміністрація Вашингтона також приділить пильну увагу реформам над Дніпром та боротьбі з корупцією. Тож виклики для України у 2021 році залишаються незмінними. ■

Петро АНДРУСЕЧКО

ГРОМАДА

Фото: Пйотр Скішчак

ПЕРФОРМЕНС

Подруги

Кася

Речення про швидке обертання світу видалося мені вдалою метафорою. Ну бо про що тут довго балакати — дійсність навколо нас небезпечно вібрує, а ми пробуємо втриматися на ногах, намагаючись... постійно намагаючись щось зробити. Однак, коли я вже опинилася на цьому мосту, у ретельно змодельованій ситуації, й чекала, аби зосередитися лише на погляді другої людини, фон у кадрі і справді почав пульсувати, виводячи мене з рівноваги. Цього дня все несподівано стало білим, холодним і матовим. Тільки шапка Ані — червона, а очі — яскраво-блакитні. Я понад двадцять хвилин вдивлялася у них, у заплутані дрібні зморшки навколо, у брови.

Ви ніби тримаєтеся одна за одну, але ти відчуваєш кожний її рух. Іншої дівчини, подруги. Що ще? Трохи невпевненості, рішучості.

Я хочу бути стабільною, я вища та важча, це моє завдання. Я сприймаю це серйозно, не дозволяю собі відхилитися. Прислухаюся, придивляюся, зосереджуюся. Я пильна, відповідальна. Сьогодні ми не впадемо, я цього не дозволю.

Тоді, у червні, все плавило від спеки. Зал довкола нас був золотий... трохи, мабуть, також жовтуватий, кремовий або світло-персиковий... заповнений вишуканими, білими й переважно порожніми стільцями; в останньому ряду, під вентилятором, сиділи ми з Анею. Ми були втомлені, нам було гаряче, ми вчергове зробили разом вуличну акцію. Пам'ятаєш слово того дня? Повага.

У нас не було інтернету, ми не рилися в мобільних телефонах, повітря довкола густішало від промовистих слів, що звучали з уст старших за нас людей, занурених у глибини власних спогадів та досягнень. Аня трималася в цій ситуації гідно, хоча майже втрачала свідомість. Скрутила ноги у дивний вузол, час від часу кидала погляд у мій бік, даючи зрозуміти, що її можливості сприйняття дійшли до критичної точки. Я, зі свого боку, постійно крутилася, як зазвичай у таких ситуаціях, коли мій розум у паніці чекає на крапки у нескінченних, багатощарових, складних реченнях. Я пробувала записувати уривки мудрих фраз, хоча сама думка про те, що доведеться пробиратися крізь них знову, спричиняла головний біль.

Аня раптом попросила аркуш із блокноту, звідкись витягнула зелену ручку. Швидко намалювала щось, від чого за рік і п'ять місяців залишиться тільки назва і міст через Сян. Ну, і ми.

— Я придумала новий перформенс. З тобою.

Її очі засяяли.

Довго намагаєшся відчувати себе добре у таких стосунках. Я, може, й більша та важча, але вага знань, компетенцій та сміливості знаходиться з іншого боку. Ні, я не порівнюю себе свідомо. У підлітковому віці я мала двох подруг — у них були видатні здібності у двох різних сферах. Дві мети і дві вихідні точки. Мені знадобилося трохи часу, аби зрозуміти, що не про це тут ідеться.

Близько вісімнадцятої хвилини, коли я спробувала поворушити пальцями та — о диво — нарешті розслабила плечі, я усвідомила, що тепер ми можемо так іше стояти і стояти. Я схопила за ще одну думку... Урешті-решт, це Перемишль, це міст. Може, настав час Великої Історії? 1918-го, 1939-го, 41-го...

Може, хоча б оцього: Powiedz stary, za co giniesz?

Жодна з цих думок не затрималася на довше.

Я думала про перший сплав на байдарках, про себе з веслами у двомісній байдарці, про рух від берега до берега, про сміх крізь сльози... про перший трохи незграбний танець, про напружені плечі, про те, що люди мають на увазі, коли говорять про цей «потік» або про «віддати себе в руки іншій людині».

Ніколи до цього у стосунках з поляком або полькою я не припиняла бути пильною.

Я швидко зближаюся з людьми, вмю дружити. Це дуже дивно, зважаючи на мою вічну заплутаність. Я охоче допоможу друзям порадою. Завтра — завжди кращою, ніж учора.

Ці кільканадцять місяців, коли аркуш Ані лежав у блокноті, моя товаришка дала мені зрозуміти, що дружити не означає знати. Не означає також радити, бути напоготові, допомагати, коли ніхто тебе про це не просить.

Бути в колі, коли дріботиш або біжиш своєю власною, звивистою доро-

гою. Коли падаєш — вислухати, викурити цигарку, нагодувати макаронами. Коли щось тебе вразить — обмінятися двома реченнями в чаті або три місяці мовчати.

Взятися за руки і тримати, хоча б на мосту. Аби показати, що це можливо. Без великих літер, ставлячи крапки. Нічого особливого.

Анна

Про цей перформенс, останній із серії, я думала від весни минулого року. Я чекала на вдалий час, зважувала доцільність сенсів, багато разів розповідала про нього з уяви Касі, яку запросила взяти участь. І, мабуть, настала його хвилина.

Перемишль, міст Перемиських орлят, 29 листопада 2020.

Маніфест:

1. Я — полька. Я — українка. Ми — подруги.

2. Ми не походимо з Перемишля. Тут ми познайомилися.

3. Наша дружба — не декларація польсько-українського примирення.

4. Ми не потребуємо історичного прощення, аби дружити.

5. Ми втомилися від того, що нас заштовхують у контекст національної боротьби та мучеництва.

6. У нас є власна історія, яку ми можемо розповісти.

7. Ми хочемо говорити власним голосом.

Ми публічно виконаємо жест дружби. У його основі — давня дівоча, дитяча гра, у якій подруги бралися за руки і крутилися — чимраз швидше, намагаючись утримати рівновагу. Сьогодні ми вже не крутимось. Усе навколо обертається саме, а ми досі намагаємось втримати рівновагу і не відпустити рук іншої людини. Бо тоді — впадемо обидві. Ми — не українка та полька, ми просто подруги. Тут і тепер. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Анна ДОМБРОВСЬКА

Правда без прикрас

Розмова з Григорієм Джусом, архітектором з Ольштина та автором книги «Бандерівка» *

Звідки взялася ідея книги

Ідея народжувалася поступово. По-перше, моя бабуся кільканадцять років жила разом з нашою сім'єю. В останні роки вона вже, по суті, не вставала з ліжка, ми допомагали їй у щоденному житті, а поміж цим — розмовляли. Особливо вечорами, коли вона не могла заснути.

Почуті історії дуже відрізнялися від тих, які ми звикли чути. За якийсь час їх назбиралося стільки, що я почав записувати ці розповіді. З'являлися сумніви та питання, адже моя бабуся, звісно, не знала всього, а разом із кількістю записів збільшувалася і кількість ланцюжків оповіді, що потребували пояснення. Я також знав, що час у цьому випадку мені не союзник, а людей, які з власного досвіду пам'ятають описані події, залишається чимраз менше. Після котроїсь із таких розмов я вперше подумав, що повинен все це записати, але щоденні обов'язки спричинили, що, з коротшими та довшими паузами, це зайняло мені понад десять років. Лише цьогоріч, коли моєї бабусі вже не було і залишилися останні свідки, я взяв себе в руки, аби впорядкувати зібрані історії та видати їх. Я обіцяв це кільком людям і знав, що вони чекають.

Моя бабуся ви-йшла заміж останньої неділі перед тим, як вибухнула війна. За весільними столами сиділа велика дружня родина, а поки війна закінчилася — всі стали одне одному ворогами.

Мій дідусь, унтер-офіцер Корпусу охорони прикордоння, був перенесений до Червоної армії, дістав важке поранення під час форсування Одри, а зі шпиталю потрапив як викритий санаційний офіцер до сибірських трудових таборів. До села вдалося тільки передати контрабандою записку: «...нас гонять на схід, я не знаю, що з нами буде», і тут слід обривається. Тим часом його швагро воює в мундирі дивізії «Галичина», рідний брат потрапляє до УПА, двоюрідний брат у складі армії Андерса воює під Монте-Кассіно... Через війну вони всі роз'їхалися по світу і ті, які вижили, стали одне одному ворогами.

З розповідей бабусі виринав немовби альтернативний, паралельний реальному світ історичної оповіді. Думаю, вона не мала від мене таємниць, не було табуованих тем. Пам'ятаю, як в контексті галасу, спричиненого у Великій Британії фільмом про «дивізійників», які уникнули депортації до СРСР і живуть там, я зауважив, що в Лазах, мабуть, теж були хлопці, які пізніше туди потрапили.

«Тааак... Пам'ятаєш такого Андрія, який у нашій церкві завжди сидів на першій лаві. Такий низенький, сивенький, от принаймні він був у дивізії».

Я тоді зрозумів, що ця історія складається з подій, про які більшість людей не має поняття. Довоєнні Лази з церквою, читальнею «Просвіти», аматорським театром, хорами я знаю тільки з розповідей, бо після акції «Вісла», поза пам'яттю та кількома пожовклими фотографіями, по суті, нічого не збереглося.

Моєю книгою стали кількадесятків коротеньких розповідей, що утворюють хронологічну цілісність. Я намагався поговорити з усіма ще живими учасниками описаних подій і так, наприклад, вийшов на одного партизана з УПА. Спершу він був дуже недовірливий, ставився до мене прохолодно, аж поки не запитав: «А ти від кого?». «Я внук Мілі Мошанської». «Мілі?», — він схопив мене за руку. — Звісно, я пам'ятаю». За годину він говорив зі мною так, ніби я разом із ним брав участь у подіях, про які він розповідав. «А пам'ятаєш, як тоді...».

Коли зазирнув хтось із сім'ї зі словами, що «дідусеві треба відпочити», він швидко його випровадив: «Нам ще треба поговорити» — і продовжував розповідати. А коли я вже мусив іти, попросив: «Залишся. Залишся, я розповім тобі щось, чого ще ніхто не знає...».

Універсальна історична оповідь

Світлина з нашого сімейного архіву я, звісно, розмістив на сторінках книги. Ще коли я був молодим хлопцем, мало не дитиною, ці фото я роками випрошував у членів родини, і, хоча зазвичай

мені казали: «Ти ще малий, загубиш», ці фотографії якраз збереглися.

Часом на інтернет-аукціонах я натикався на світлина, що зображували в'їзд німецьких танків до Радимна — свідком цього була й моя бабуся, чи унікальні фото зруйнованої церкви у Радимні з часів I Світової війни — їх мав колекціонер зі Штатів. Я роздобув навіть оригінальну світлинку оточених в лісі польською армією партизанів УПА, що походили з околиць Лазів.

Видаючи книжку, я вклав у неї свої особисті кошти і пішов на так званий видавничий ризик, бо знав, як хочу аби вона виглядала і що в собі несла. Потім ці гроші повернулися до мене з продажу накладу. Спочатку я побоювався: чи зрозуміють у видавництві мою задумку. З'явилися сумніви, бо деякі слова не належали ані до польської, ані до української мов. Я припустив також, що можна було би зробити виноски, тобто переклад діалогів з української, але я вважаю, що кожен читач хоча би з контексту зрозуміє цю мову, бо ж вона так схожа на польську.

Лише після багатьох років я усвідомив, що мова, якою говоривла моя бабуся, — це різновид діалекту, навіть не регіонального, а з конкретного села. Наприклад, там говорили «цментар», хоча в літературній українській мові це називається «кладовище», «cmentarz» польською. Я, однак, вирішив, що з огляду на автентичність історії ця мова має залишитися в книзі як щось цінне саме по собі.

У мене також був вибір — чи забрати з тексту справи, «незручні» для моєї родини, суперечливі з політичної точки зору; але тоді від книги, по суті, мало би що залишилося.

* Рецензія на неї («Чим особлива книга „Бандерівка“?») вийшла в «НС» № 44 від 1 листопада 2020 року.

ОСВІТА

Українські школи і пункти навчання – це пріоритет

Сучасні виклики в освіті, інноваційні підручники, двомовність та поради для вчителів – ці питання обговорювали експерти з Польщі та України під час конференції «Українсько-польські міжмовні, міжкультурні та освітні зв'язки».

Онлайн-захід 7-8 грудня організували Львівська обласна державна адміністрація, Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (МІОК) та Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

На думку консула України в Гданську Лева Захарчишина, підтримка українських шкіл та пунктів навчання мови у Польщі відіграє пріоритетну роль. Вони мають досвід співпраці з Україною, але ще треба розвивати обміни учнів та вчителів.

«У рідному середовищі діти з Польщі можуть краще відчувати свою ідентичність», – відзначив дипломат, виступивши з привітальним словом перед учасниками конференції. Важливим елементом є також партнерство шкіл з України та Польщі. Це створює майданчик для співпраці педагогів і дає можливість обговорити виклики, пов'язані з навчанням меншин.

Проте багато питань неможливо вирішити без сприяння центральної та місцевої влади. Тому Лев Захарчин заохочував освітян повідомляти про проблемні моменти і брати участь у процесі їх вирішення. Серед актуальних викликів він назвав навчання дітей мігрантів українознавчих предметів, впровадження цих дисциплін у систему обов'язкового оцінювання та поповнення бібліотечних

фондів україномовною літературою, аудіо- та відеоматеріалами.

Співпрацю з МІОК та іншими освітніми установами Львова високо оцінила вчителька української школи в Перемішлі, авторка підручників та членкиня Головної ради Об'єднання українців у Польщі – Марія Туцька. За її словами, вчительські конференції, численні поїздки дітей в Україну, табори – це все дає сили і насагу до праці. Згадуючи історичний контекст, Марія зауважила, що після депортації 1947 року українці у Польщі не мали можливості вивчати рідну мову. У радянські часи українську освіту над Віслою вдалося зберегти завдяки активній праці громадських лідерів, батьків та духовенства. Марія Туцька підкреслила: нинішня цінність української освіти у Польщі полягає не лише у передаванні знань, але й у вихованні наступних поколінь свідомих і активних людей. Із проблем вона вказала на невідповідну кількість вчителів-методистів, відсутність навчальних матеріалів та української літератури у шкільних бібліотеках. «Незалежно від того, де і в яких умовах ми живемо, ми передусім повинні пишатися тим, ким є», – наголосила Марія Туцька.

Інша вчителька з Польщі – Тетяна Оуєргі, яка працює у Міжшкільному пункті навчання у Варшаві, – розповіла про особливості дистанційної освіти. Спираючись на загальнопольські дослідження, вона зауважила, що приблизно 30% батьків не мають можливості забезпечити кожному дитину пристроєм для онлайн-навчання. А це означає, що ці діти не можуть виконувати завдання вчителів. 50% батьків зауважили, що дистанційне навчання охопило усі предмети, але 9% сказали, що менше половини. Водночас майже

кожен третій вчитель вказав на відсутність обладнання в учнів як на одну з основних проблем. Також багато хто говорив, що проблеми з доступом до інтернету були головною перешкодою під час навчання, при цьому 40% респондентів відзначили, що контакт з батьками також був ускладнений.

На власному досвіді Тетяна Оуєргі помітила, що учні мають проблеми з користуванням різними платформами для дистанційної освіти – попри те, що більшість дітей користується смартфонами. На відміну від традиційного, онлайн-навчання також не дає додаткового стимулу – дружніх зв'язків. «Спілкування у класі будує внутрішню мотивацію – хочу приходити на уроки, бо там є мої друзі», – відзначила Тетяна Оуєргі. В її роботі, як і у випадку більшості вчителів, з'явилися проблеми з доступом до інтернету, обладнанням чи навіть клавіатурами з українськими буквами. Серед потреб вона вказала на необхідність вибору якоїсь однієї, найбільш ефективною, навчальної платформи, яку всі зможуть вивчити і користуватися нею безпроблемно. За словами Тетяни Оуєргі, бракує віртуальних зошитів вправ; потрібно також задуматися над технічною стороною організації культурних заходів у режимі онлайн.

Учасники конференції говорили і про загальні виклики сучасної освіти. Серед них, наприклад, – складнощі із працевлаштуванням випускників як середніх шкіл, так і вищих навчальних закладів. Виходом з такої ситуації може бути підготовка молодих людей до підприємницької активності й самостійного створення робочих місць. Для України особливо помітною проблемою є відтік фахівців, зокрема й медиків, які шукають кращої долі та життя в еміграції.

Досі залишається помітним технологічний розрив між містом та селом, що проявляється хоча б у доступі до швидкісного інтернету. Дослідження спеціалістів з Ягеллонського університету у Кракові показують, що у польських школах неправильно діагностують учнів мігрантів з України з огляду на фонетичні особливості їхньої рідної мови. Учителі, які не дуже добре розбираються у двомовності, скеровують таких дітей до логопедів. Тому зараз краківські спеціалісти працюють саме над рекомендаціями для педагогів і лікарів.

Ці та інші адаптаційні проблеми допомагає вирішувати міжкультурний асистент. Його робота в польських школах була однією з тем конференції. Окрім цього, її учасники дізнались про інші корисні речі: привабливі для дітей книжки у 3D-форматі, підручники для вивчення української мови як іноземної, методи її викладання, конкурси в навчальному процесі, інтернет-ресурси з цікавою сучасною літературою, аудіовізуальні методи викладання мови, віртуальні екскурсії тощо.

Конференція чітко показала, що українські школи та пункти навчання мови у Польщі мають ключове значення для місцевого українства. І традиційного, нацменшинного, і того, що пов'язане із новою хвилею мігрантів. Якщо останні, до прикладу, не будуть охоплені таким навчанням, то зіткнуться з проблемами після ймовірного повернення на Батьківщину – повторною адаптацією у рідну систему освіти, зарахуванням предметів, іспитами тощо. Саме тому українська освіта у Польщі потребує постійної уваги, допомоги і підтримки з боку офіційного Києва. ■

Григорій СПОДАРИК

ГРОМАДА

«Розпорошені»: успіхи і проблеми українців у Познані

Анна Шафранець – голова гуртка Об'єднання українців у Познані з 2017 року. Вона розповідає, чим займається ця організація, які є особливості життя українців у Великопольському воєводстві і як відрізняється ментальність мігрантів та етнічної меншини – читайте далі у нашій розмові.

Відкрилися, аби зберегти уроки української

У Познані – дуже специфічна організація. Тут є багато українців, але їх важко зібрати в один гурт. Мігранти переважно об'єднуються між собою. А тих, що асоціюються також із нацменшиною, – небагато. Вони або приходять до церкви, або приводять дітей на уроки української, і ми знаємо їх звідти. Ці люди дуже цінні, ми також вчимося від них. Вони показують нам, якими б ми були, якби народилися в Україні.

Наш гурток відкривався у Познані кілька разів. Востаннє – у 2017 році, передусім для того, аби в місті не скасували уроки української мови. У познанській адміністрації сидять люди, які не знають, за якими законами ми повинні вивчати українську: як іноземну (дві години на тиждень) чи як мову національної меншини (дев'ять годин). Щороку у нас забирають години і ми щороку пишемо листи. Зараз таки маємо дев'ять.

Ми збираємося в парафіяльному залі при греко-католицькій церкві. Заходи проводимо різноманітні, для різних потреб. Звичайно, останнім часом наша діяльність призупинилася у зв'язку з пандемією. Сподіваємося, що скоро вона відновиться.

У лісі біля озера ми проводили ватри. Кожен приносив з собою їжу. Раніше організовували таке двічі на рік – з нагоди закінчення шкільного року і його початку. Але тепер робимо один раз, щоби було більше учасників.

Ми організовували також парафіяльний ярмарок, на якому збирали гроші на іконостас. Церкву можна назвати центром гуртування етнічних українців. Крім цього, є університет – він збирає усіх, хто любить українську культуру. І саме вони проводять захід «Українська весна». Це дуже цінно, ми також любимо їхні події. Вони добре організовані, нам не потрібно у цьому допомагати. Хіба що заповнити якісь анкети, сконтактувати людей тощо.

Ми, зі свого боку, помітили, що в Познані мало заходів для дітей – і зробили для них майстерні. Це все відбувалося в парафіяльному залі, тож не потребувало фінансування. Ми проводили також дитячу дискотеку. Одного разу зробили захід, на якому малеча бавилася кубиками Lego і грала в «Бінго!» українською мовою. Усім це дуже сподобалося.

На такі події приходять і діти з української меншини, і тих, хто приїхав з України. Зазвичай тих, які хочуть тут лишитися. З ними у нас краща комунікація. Хто знає, що затримається тут

▲ «Українців у Познані важко зібрати в один гурт», – каже пані Анна

на довше, – хоче спілкуватися з дітьми українською. Загалом є два різновиди мігрантів: одні розмовляють між собою російською і хочуть, аби дитина також знала українську, а інші – говорять українською, але дитина ходить до польської школи, а вдома також частіше звучить польська. Тож ці люди хочуть навчити дітей мови.

Один народ – різні ментальності

Є дуже велика різниця між нами й українцями, які мігрували. Я, наприклад, хочу, аби діти знали українську, ходили до церкви, а вони – не бажають. Їм це часто байдуже. «Раз Бог один, то піду в костел, бо це близько...».

Мені здається, що вихідці з тих родин, які вважають себе «європейцями», швидше за все, не збережуть своєї національної ідентичності. Бо дитині буде все одно, якою мовою вона розмовлятиме. Вона не ходитиме до православної або греко-католицької церкви – отже, не відчуватиме приналежність до своєї малої Батьківщини.

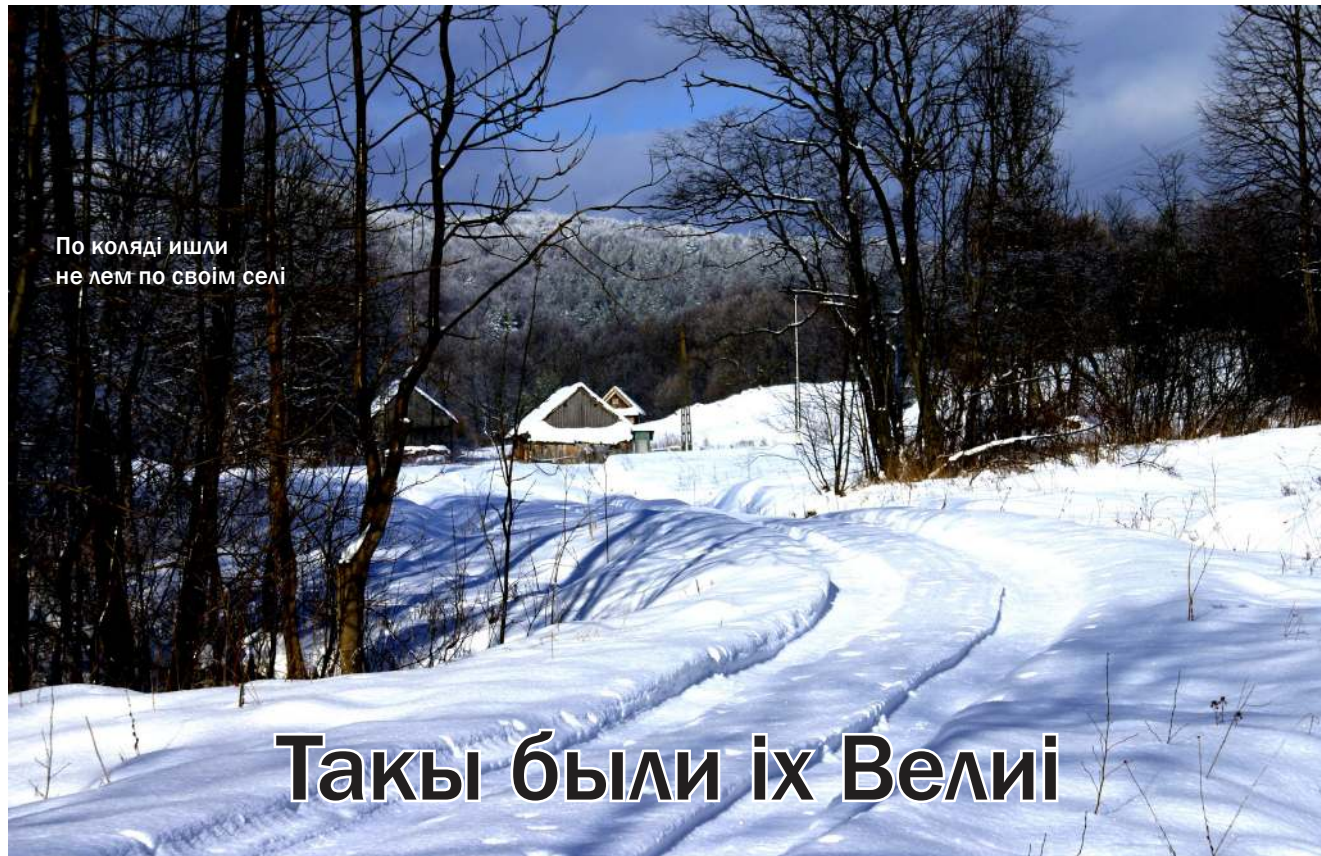
Я також розумію, що сприймаю світ «згідно з польськими реаліями». Наприклад, ми робили у церкві зустріч, я сказала дівчатам – приходьте, принесіть випічку, а чай і кава є. Я не подумала, що вони нічого не спекли, бо для цього не було умов: у них немає духовки або вільного часу.

Не все виглядає так, як я собі уявляю. Приїжджі дівчата мусять дуже багато працювати. Особливо старші, які не мають освіти. Або ж ті, чия освіта не дозволяє працювати на вищих посадах. І їм доводиться тяжко заробляти на життя.

Та й ставлення до українців не завжди позитивне, хоч воно і змінилося з часів мого дитинства. Наша сім'я була єдиною українською на все село. Коли я була мала, хтось мене обізвав «ти україно еб.на», а сусідка підійшла і сказала: «Що ти хочеш від неї? Українка – так само, як полька, лиши її». І від мене відчепилися.

А основна проблема українців у Познані – те, що ми розпорошені. Хотілося би, аби ми більше були разом, частіше збиралися. І щоб наші діти також зберегли свою мову та культуру. ■

Аліна КУВАЛДІНА
Фото авторки статті

Коли зачало міцно сьніжыти, а мороз не пушал в ден і вночы, запрагнул ем одвідіти моїх сусідів і родину. Мешкали зме на тій самій улици під званьом Стара Дорога. Правдиво была стара, бо одвічно вела зо збійницкой Крижівкы, што розділяла на верхах шляхы, до Крениці і на другы села. Максим Мирна, поставний мужчына, любил розмовляти зо своїма людьми. На пенсію пішол як пекар, а же мал дуже часу, полювал. Як споминал, фах здобыл перед войном в Тарнополи. Коли пришол з Лося до «магістрату» в Крениці з проханьом о роботу, зьвідали ся: Skąd jesteś? Z Łosiego. Chce jakąś robotę. Nie ma pracy! Ale nas w domu wiele dzieci! Nie ma pracy, wracaj paść krowy! Максим сідат на потяг, якій веде на схід, до Тарнополя. Ваньо Макух з Чырной, сын місцевого вїйта, перешол шлях II Сьвітової войны. Як доброволец, закінчыл ей в Празі. По выселіню повернул з родином в горы, так як його брата, до Крениці. То люде, про яких буде «великий спомин».

В наших селах звичаї-обычаї были праві еднакы, і хоц часто іншыма словами называли тоты самы річы, предмети — нікому не треба было тлумачыти їх значыня. В передсьвятотнім часі в нашім селі Лося, што при Крениці, была една регула — острый піст! З маслом, салом і солонином нічого не їли, зато в тім часі користали з жентиці. Лем в неділю мастили капусту салом. В передсьвятотчний час рыхтували вшытко, што потрібне на Велию і Рїздво. Робили масло, хоц коровы ся кепско доїли, бо для них переважно была лем солома; сіно і овес для коня. Кін грав — бесідували, бо кін был важний для газды. Ходили ним до ліса по дерево, робили в поли, а його краса сьвідчыла про господаря. Корову, перед отеліньом, часто треба было двигати, бо бідна слабла та і молока давала мало, дві-три літры, так што о масло в зимі было тяжко. Зато складали го долго, едно на друге, так ж, коли ся го кроїло, то видно было по кольорах, котре старше. Масло мама клали до глиняного горця, а брындзю з уцячого і коровячого молока, складали юж од осени, до діжки. Газдыня ишла на під (стрих), брала деревяну ложку і наскрептала з той діжки брындзі. Была так пірна, же запах розходил ся по цілій хыжы. Тоту брындзю розколотила на кыплячій воді, наварила груль (компери), котры зобаряла, доляла брындзювой воды, і смакувало в пості — як фрас! Родина іла зо спільной, великой мискы деревяныма лыжками.

Перед святами треба было задбати про дырва. Бо так на штоден то мама кричали при пецу: зрыхтуйте дров, зрыхтуйте дров, бо буду хліб пекла! — і так по десят раз. Рїжны были хлопчыска, і недай Бог ся было допросити. Але на свята было інакше — охочо рыхтували дырва. Без поганяня носили стряску (сіно з соломом), псярку, кустрицю, паренину до шафлика для худобы.

На селі трафляли ся ишы курны хыжы. В курній хыжы стоял великій пец. Будували го з глины і камені. Місили тоту глину ціпами (так як ся молотит зерно), жебы была плястична. Коли была выроблена, ставляли пец. До внутри того будованого пеца давали кльоц і обліпляли го мішеном глином. Потім го выпалювали: варили на нім, гріли хыжу, а коли кльоц ся выпалил — пец был готовий, а глина тверда як цегла. В місце выпаленого кльоца клали оген — то было ватриско. На котрім варили страву в горцях. Над ним, на гаку, завїшали мідяний котел на теплу воду. Горці были желівны, одливаны, а звали їх «желізьнякы». Ставляли їх на триніжках, зас меншы на каменях.

В курній хыжы, по середині повалы, была вожниця — затыканий отвір. Як ся палило — вожниця была отворена, а коли перестало — то ей спущано дручком, замикано, жебы не втікало тепло. До половины стін было чорно од дыму. На ніч, оген присыпували попелом, жебы стоял на другий ден, бо патычок не было. Рано одгорнули попіл, подули, і палили наново. Нераз мама кричали: посмотр там на сусіда ци ся курит? — Та ся курит, — повідам! Та воз горнец і скоч пожыч огня! І так сой пожычали огня. Там, де были комины, огня не было, бо ночом в шпаргеті згас. До склепу было далеко, а і патычки раз мали, раз не мали. Зато мали кресиво, стальку, грабівку, кремін і губку. Кресали, і так огня добывали. Підлога была бита з глины, по ній часто ходили кролі, котры ховали ся на видок гостя...

Перед Велийом рыхтували так, жебы мати під руком вшытко: чересло, наклад, леміш, ярмо, иншы нарядя, які приношено під великий стіл. Уцям привезли з ліса чатины, жебы окрім сіна, мали што огрызати.

До Велиі газдыні рыхтували ся од рана. Варили грибы, карпелі, горох, сушены грушкы, сливки, пироги... Хлопы іхали до ліса, праві вшыткы — стинаки і звозили дерево, а на конец работы брали полазника — неприбрану яличку, котру перед вечером ставляли до купы гною. Чом так робили? Не знам! Домів яличок не давали, аж потім — перед II Сьвітовом войном. Як дакотрий газда полювал на зьвірину, то заносил до саду сіно для заяцїв, або до ліса сернам. Закладали за драбину стряску худобі. Діти вызерали першой зьвїзды, чекали вечери — были голодны, бо в тот ден нич не їли.

Як ся розпочынала Велия

Няньо ишли зо сыном і наймолодшом дітином до стайні. Каджій худобі давали скыбку хліба з сольом і чесноком. Брали вієвний сніп, сын зас солому, а діти на сіно. Снопок ставляли як полазника до кута, сіно на столі, а солому стелили по лавках і підлозі. Коли входили до хыжы, жычыли шестя, здравля... Христос Раждається! — повідали з голосным выгуком. По-

тім, вшыткы разом ишли на річку, чи то было далеко, чи блиско — на босо, мыли ся в пролубі, жебы были здоровы. Як ишли до воды, то казали ся згынути — жебы было шестя в збераню грибів, або квокати — жебы куры ся добрі несли. Потім вертали домів, няньо сьвіттили сьвічку — гварили голосно Отче Наш — пак сідали до стола. Мама клали горнец до кута, і ложку на столі для тых што придут, там давали кождой стравы. В тот час зачынали вечеряти.

Найперше ділили ся чесноком, хлібом і сольом, потім грибами, кеселицьом, боршом, пирогами, компеями з капустом, горохом, фізолом, бобом, карпелями і юхом з сушеных овочів. Вшытко їли з єдної мискы. На конец вечери пастухови казали вязати лыжки перевеслом — жебы ся коровы літом не тратили. По вечери была велика втіха — діти качали ся в соломі і мали радіст. Старшы співали «Бог Предвічний» і іншы коляды. Потім ишли спати. В перший ден сьвят, пред полудньом вшыткы ишли до церкви. По хыжах не ходили. В другий ден газда зберал солому, а дрібны кускы дівчата зберали до плахты і выносили до саду. Газда крутил повересла, овязувал овочовы дерева — жебы добрі родили в новім року. Решту соломы дівчата палили і гукали: гу-гу, гу-гу..., там де ся голос одозве, одтамаль приде наречений, а коли ся одозве лем пес — дівка буде в тяжы. На тото дівчата барз звертали увагу. В тот ден, по Службі Божій ходили колядники. Зас в третій ден приходили колядники з инших сіл. Весело ся сьвяткувало.

Треба доповісти, же в нашім селі Чырна (тіж при Крениці), перед Велийом мыли ся на ріці «піназми», жебы їх не бракувало і жебы были здоровы як піняз. Для худобы одкладали до дійника з кождой потравы по лыжці. Бо в тот вечір коровы мали їсти тото, што люде — так бесідували старшы. Од стола не мал права ставати ніхто, поза газдыньом, котра доносила страву. З потрав, які гнес не ідят, мож вырахувати чыр, кеселицю, карпелі. В Чырні на Сьвятий Вечер їли тіж кутю і рыбы. Лем ся зачал піст, то Жыд ходил по селі і розносил следзі. Треба было дати бляшанку вівса (літру) — він зас давал єдну рыбу. Так зберал зерно. Тото зерна все назберал барз дуже. Треба повісти, же діти од сємого року постили — не так, як тепер. По Велиі очы вшыткых керували ся на сьвічку, котру гасил газда. Смотрили, де піде дым. Як пішол до горы, то значыло, же вшыткы дочекают наступной Велиі, а як до двери, то когоси бракне! Колядуваня організували єгомосьць. Покупили материял на одіня для колядників, дали пошыти (часто тото робила їмосьць), і ходили не лем по своїм селі, але зарахували купу сусідніх сіл. Грошы зберали до скарбонкы, на потреби церкви. Та і для колядників з того штоси припало. До церкви ишло ціле село. В свята ніхто не ходил по хыжах. Трафіло ся, же няньо пішли до стрика Сервестия на Обшар (присілок Чырной), та вказало ся, же сут полазником, бо скорше од пару тыжни ніхто там не был. Недобрі было як полазник приходил з горы села — втолды ся мало «некарати» — невести, нещастити в газдівстві — вшытко «ишло долину». Наш Миколай (брат) часто ходил за полазника, а рады были, бо ишол все горі селом. Полазникови давали «полазника» — спеціально выпечену булку, а він втолды бесідувал так: Понайбіг, на шестя, на здоровля, на тот Новий Рїк, жебы ся вам родили... капуста, горох і біб..., бычкы і теличкы як в лісі яличкы... ітд.

В Щедрий Вечір ходили з лозиновыма прутами, і лишали по пруті в хыжы. Жычыли газдам вшелеякого добра. Тот прут газда запыхал за трагар в стайні — на шестя. Такы были нашы традиції в сьвятотчний час. Такы были нашы Велиі, — закінчыли стрыко Ваньо.

Минули рокы, пришло выселіня, і так зачала ся наша поневірка, пропадала наша лемківска традиция. Такым людям, як мы, што памятают тамты часы — сьвяткуваня то спомини, котры нас розжальют, же мы мусіли вшытко лишыти, а гнес неє кому памятати і насылідувати. ■

З магнетофонно записаной розмовы, з днес покійныма: Максимом Мирном з Лося і Ваньом Макухом з Чырной — записал Володислав Грабан (в листопадї 1994 р.).

Володислав ГРАБАН
Фото автора статті

Історія

Українська мелодія Різдва

Всесвітньо відома мелодія «Щедрик», створена Миколою Леонтовичем за мотивами української народної щедрівки стала символом Різдва у багатьох країнах. Англomовна версія «Щедрика» – колядка «Carol of the Bells» звучала у фільмах «Міцний горішок», «Один вдома», «Гаррі Поттер». Однак, мало хто за межами України знає справжнього автора різдвяного хіта та походження самої колядки.

Фото із сайту Інституту просвіти

Микола Леонтович народився в грудні трохи більше 140 років тому на Поділлі. З раннього дитинства був оточений музикою. Батько та дід Миколи були священниками і мали неабиякий хист до музики. Батько добре грав на цитрі, балалайці, гітарі, скрипці. Саме слухаючи гру батька, Микола сам став підбирати народні мелодії на музичних інструментах. Мати композитора дуже любила народні пісні та гарно співала.

Микола підтримував родинну традицію, отримавши духовну освіту. Протягом 10-ти років (1908-1918) Леонтович працював у подільському місті Тульчи-

ні. Викладав співи у всіх класах Тульчинського єпархіального духовного училища. Був керівником училищного хору, який 2-3 рази в рік давав концерти української музики. Щонеділі хор співав у церкві. Саме під час керівництва хором Микола Леонтович захопився народною творчістю, а щоб «вдихнути» в народні композиції нове життя займався їх обробкою, пристосовуючи для хорового виконання.

Знаменитий «Щедрик» виявився найпопулярнішою обробкою народної пісні композитора. Леонтович не боявся труднощів, адже переродити твір, мелодія якого складалась із трьох-

чотирьох нот на хорову мініатюру – виявилось завданням не з легких. Крім того, композитор не зупинявся на якомусь одному варіанті, а постійно створював нові версії. І всього відомо п'ять обробок мелодії Миколою Леонтовичем. Над твором автор працював з 1901 до 1919 року.

Та вперше світ почув «Щедрик» у 1916 році завдяки щасливому збігу обставин. Історія його популярності пов'язана з діяльністю ще двох видатних українців – Кирила Стеценка та Олександра Кошиця. Будучи диригентом студентського хору Університету Святого Володимира у Києві, Кошиць започаткував традицію різдвяних концертів. Сама ж ідея виконати «Щедрик» Леонтовича під час київських різдвяних концертів 1916-го належала композитору Стеценку. Він умовив Леонтовича дати партитуру «Щедрика» для розучування хором. І на Різдво 1916-го хор студентів Київського університету вперше виконав твір Леонтовича. Реакція публіки була неочікуваною – «Щедрика» 16 разів співали на біс!

Після визнання на Батьківщині на «Щедрик» чекала світова слава. Отже, 16 січня 1919 р. за дорученням голови Директорії Української Народної Республіки Симона Петлюри, для популяризації української музичної культури за кордоном, була створена Українська хорова республіканська капела. Її керівниками стали Кирило Стеценко й Олександр Кошиць.

Гастролю Української республіканської капели тривали більше двох років. Ось як писав бельгійський журналіст про значення турне капели на початку 1920-го: «Симон Петлюра знайшов чудовий спосіб подолати західноєвропейське невідання. Цей воєначальник, який намагається врятувати свою країну від пастки більшовизму і царизму, здатний не тільки воювати. Він знає,

що меч сам по собі безсилий, і щоб здобути симпатії західноєвропейського світу, знайомить нас із мистецтвом своєї країни. Україна – країна чорнозему, батьківщина Гоголя, стає для нас країною пісень. Петлюра інтернаціоналізує українське питання пісню!» В репертуарі капели було багато хорових творів Миколи Леонтовича, зокрема і «Щедрик». Спочатку капела гастролювала Європою, а потім їх запросили до США. Під час виступу хору у Нью-Йорку 5 жовтня 1922 р., у знаменитому концертному залі «Карнегі Хол» був присутній американський диригент українського походження Пітер Вільховський. Йому настільки сподобався «Щедрик», що вирішив його адаптувати для американського дитячого хору. Для того, щоб хор зміг виконати пісню, йому треба було написати абсолютно новий текст англійською мовою. Зробити переклад оригіналу зі збереженням смислу твору неможливо. Оскільки «Щедрик» – це архаїчна щедрівка, сенс якої буде втраченим при перекладі іншою мовою.

І Пітер Вільховський написав новий текст із словами: «Коли народився Христос, у всьому світі задзвонили дзвони», а колядку назвав «Carol of the Bells». Чому «дзвони»? Бо мотив української щедрівки нагадував Вільховському звук дзвонів. Спочатку англomовний варіант «Щедрика» виконували дитячі хори, а потім вже, починаючи із 1960-х років і особливо останні два десятиліття він став фактично офіційною піснею американського Різдва.

Однак ім'я справжнього автора цієї популярної різдвяної мелодії майже невідоме у світі. Та й в Україні уже звикли до «західного» варіанту, забуваючи про власне національне коріння, традиції та культуру. ■

Стаття підготовлена за матеріалами архівів та інтернет-ресурсів.

Історичний календар грудень

3 грудня 1877 року у Перемишлі на Галичині (нині територія Польщі) народився Степан Рудницький (1877–1937), вчений, основоположник української географічної науки. Доктор філософії, професор кафедри географії Львівського університету. Член Наукового товариства імені Шевченка, співзасновник «Спортивного товариства «Україна» (1911). Одним із перших запровадив до наукового обігу географічний термін «Україна». Започаткував картографічний напрям у вітчизняній географії, автор перших мап України. Сформулював концепцію незалежної України, доводячи унікальність і самодостатність її теренів.

У 1920-му емігрував, мешкав у Відні та Празі. Один із засновників Українського вільного університету в Празі, викладав у Карловому університеті, Вищому педагогічному університеті імені Драгоманова в Празі, Українській господарській академії в Подєбрадах.

Восени 1926-го прийняв запрошення переїхати до СРСР, де йому обіцяли творчу свободу і наукові перспективи. Мешкав у Харкові. Організатор і перший директор Українського науково-дослідного інституту географії і картографії. Здійснив кілька експедицій на Дніпро та Донбас. Автор низки підручників з географії, підготував понад сто наукових праць.

У 1933-му заарештований і звинувачений у приналежності до контрреволюційної організації, шкідництві та шпигунстві, засуджений на 5 років таборів. Здоров'я Степана Рудницького стрімко погіршувалося, він страждав від голоду і жорсткого ставлення охорони. Однак, як згадував Семен Підгайний – в'язень Соловецького табору особливого призначення, «тримав себе цілком незалежно і ніколи не звертався ні за якими проханнями до будь-якого урядництва, – він просто його ігнорував і вчив молодь географії». А ще «завжди нагадував соловецьким українцям, що вони мають любити, розуміти і знати батьківщину». На Соловках написав книги «Геометрія (астрономічна географія)» і «Ендегенна динаміка земної кори» (рукописи не збереглися). У жовтні 1937-го засуджений до страти. Розстріляний 3 листопада 1937-го в урочищі Сандармох (Республіка Карелія, Росія).

15 грудня 1883 року у селі Скопці на Полтавщині народилася Ганна Собачко-Шостак (1883–1965), художниця, майстриня декоративного розпису. Полтавщина початку ХХ ст. відзначалася багатьма центрами декоративно-прикладного мистецтва. Тут виникають учбові майстерні вишивки, які очолювали достатньо відомі художники. Так, у селі Вербівка працювала футуристка Олександра Екстер та кубофутурист Казимир Малевич. 1810-го у рідному селі Ганни Собачко поміщиця Анастасія Семигратова заснувала килимарську майстерню. Керувати нею запросила художницю-модерністку

Євгенію Прибильську, яка оцінила вишивки та малюнки молодої майстрині й всіляко їй допомагала. Вишивки та панно Ганни Собачко 1913-го експонувались на виставках у Петербурзі та Києві, 1914-го – у Берліні, Парижі та Москві.

«В роботах української художниці Ганни Собачко ми бачимо свіжість і яскравість, – писала Олександра Екстер, – що є визначальними для духу молодих слов'янських народів». Протягом 1920-х твори українки, виконані у техніці акварелі та гуаші потрапили на виставки до Франції, Чехії, Великобританії.

1932-го Ганна Собачко разом з родиною переїхала до селища Черкізово, що під Москвою. Працювала на фабриці набивних тканин. За її ескізами та малюнками тут виготовляли тканини, робили вишивки та килими. За оформлення українського павільйону на Всеросійській Сільськогосподарській Виставці у Москві їй присудили звання майстра народної творчості і включили до Спілки художників СРСР.

Майстриня продовжувала виставляти свої роботи за кордоном. «Не вам, а нам у вас треба вчитися, – говорив французький художник Анрі Матіс, побачивши роботи майстрині на виставці у Парижі, – адже ви маєте велике національне мистецтво і унікальне народне мистецтво Ганни Собачко».

23 грудня 1885 року у с. Мала Дівиця на Полтавщині (нині Чернігівщина) народилася Ольга Петлюра (1885–1959), педагогиня, громадська

діячка, дружина Симона Петлюри. Змалечку залишилася сиротою, тож її вихованням займалася бабуся. Дитинство Ольги пройшло у Прилуках, де вона закінчила з відзнакою гімназію. Продовжувала освіту в Києві, де і познайомилася з Симоном Петлюрою. За іншими даними доленосне знайомство молодих людей відбулося у Полтаві. Після одруження вона вирушила за чоловіком до Москви, де той працював у редакції журналу «Українське життя».

З початком Української революції родина Петлюр переїхала до Києва. Жінка допомагала доглядати за пораненими у шпиталях, брала участь в організації та діяльності жіночих товариств та гуртків. «Вона була захоплена великим піднесенням поважної частини киян, – пише дослідник Василь Михальчук, – глибоким патріотизмом українських жінок, з якими їй тут доводилося стрічатись».

Опинившись на еміграції, спочатку у Празі, згодом у Варшаві та Парижі, Ольга Петлюра в усьому підтримувала свого чоловіка та займалася вихованням їхньої доньки Лесі. У Парижі родина, з міркувань безпеки жила окремо. Коштів повсякчас бракувало. Загибель коханого чоловіка підірвала здоров'я Ольги Петлюри. Більшовицький агент Шварцбард 25 травня 1926-го розстріляв Симона Петлюру на вулиці. 1941-го, не доживши до 30-ти років від сухот померла Леся.

Сторінку підготувала
Олена ГУМЕНЮК

КУЛЬТУРА

Прінтскрін з події надала Іванна Килюшик

Казка про Галичину XIX століття: між історією та міфом

9 грудня в онлайн-режимі відбулась організована Українським домом у Варшаві зустріч із цьогорічним переможцем літературної нагороди «Nike» Радеком Раком. Розмовляли про його книгу «Казка про зміїне серце або Друге слово про Якуба Шелю», у якій автор пробує відтворити міфологію Галичини.

Радек Рак — ветеринар, що проживає у Кракові. Дебютував у 2014 році з романом «Люблю тебе, Ліліт». За свою найновішу книгу «Казка про зміїне серце або Друге слово про Якуба Шелю» (2019) отримав цього року премії імені Єжи Жулавського та Януша Зайделя, а також нагороду «Nike».

Радек розповів, що матеріали для книги збирав одинадцять років. Читав історичні опрацювання, архівні матеріали, документи. Робив це з цікавості і для власного задоволення. Саме написання роману зайняло два з половиною роки. Працював перед роботою, у потязі та в перервах між прийомом пацієнтів.

«Казка про зміїне серце або Друге слово про Якуба Шелю» — це історія про селянські повстання проти польської шляхти у західних областях Галичини в першій половині XIX століття. Однак книжка не є історичним романом, хоч і написана з великою повагою до соціальних, моральних та політичних реалій того часу. Це не стільки розповідь про сумнозвісні повстання, скільки історія галицького села XIX століття з усіма його соціокультурними барвами, але водночас — з домішками вигадок на дуже реалістичній основі. Рак демонструє бідність, голод та соціальну нерівність у Галичині.

Цей регіон у першій половині XIX століття Радек описує як землю мульт

тикультурну, на якій співіснують різні соціальні групи та національності: поляки, євреї, вірмени, русини, чехи, німці. Саму Галичину Рак називає у книзі Галілеєю:

«Галілея — це міфічна країна, яка існувала у сивій давнині, але у нас асоціюється перш за все з біблійними історіями. По-перше, ці дві назви завжди для мене були схожі. По-друге, це підкреслює, що Галичина є не лише історичною землею, але й місцем, оповитим казками, легендами та міфами».

Автор називає свій роман фантастичним. Міфи як спосіб оповіді у книзі відіграють навіть важливішу роль, ніж історичні факти, які служать лише дороговказами. Радек зізнався, що виріс на книгах Толкіна.

«Я любитель фантастики. На жаль, у Польщі цей жанр вважається гіршим, чимось для підлітків, що розумні люди не читають. Але у світі є багато відомих письменників, які пишуть фантастику: Харукі Мураками, Маргарет Етвуд, багато книг Ольги Токарчук теж можна віднести до цього жанру. Тому мені дивно, що ми його соромимось. Наступний 2021 рік оголошений у літературі роком найвідомішого польського письменника-фантаста Станіслава Лема. Він, до речі, народився у Львові, його твори перекладали і видавали в Україні».

Радек Рак розповів, що легенди вигадував сам, черпав з оповідань дідуся

і бабусі, з опрацювань польських етнографів Оскара Кольберга та Францішка Котули. Його книга — це відтворення реальності за допомогою усної історії:

«Насправді селяни не мали своєї власної, зафіксованої на письмі історії. Вони не вміли ані писати, ані читати. Їхні оповіді передавались із покоління до покоління. Про Якуба Шелю, ватажка селянського повстання, я дізнався вперше від свого дідуся, який розповідав про нього як про Робіна Гуда. Уже пішовши до школи, я почув, що він був кривавим бандитом. Для мене це стало страшним дисонансом. В історичній правді він злочинець, а в легендах, які функціонували ще донедавна, — герой. Моя ж книга є більше усною історією, ніж писемною».

У романі з'являються реалії тогочасної Галичини: бідність, соціальна нерівність, насилля, голод, але вони часто представлені у гумористичному стилі, який рідко трапляється у творах про ці землі. Радек розповів, що життя селян і справді було понуре:

«Польська шляхта робила з ними страшні речі, про що у Польщі не говорять, а якщо так кажуть, то неохоче. Поляки люблять думати про себе як про нащадків шляхти, але забувають про те, що майже 95% з нас має селянське походження. Мої предки, наскільки я міг дослідити, також походили

з сіл. Серед них були і русини, і німці з Баварії, які навчали поляків основ сільського господарства. У такій понурій реальності єдиною зброєю людини є сміх. Якби я написав сумну книгу, читач був би змучений».

У своєму романі письменник не розхвалює історію, а, слідом за Токарчук, показує її зовсім з іншої точки зору, вказуючи на її темні сторони.

«У Польщі не озвучують селянську точку зору на те, що викликало повстання проти шляхти. Селяни не вважали себе поляками, шляхта — також, хоча вони розмовляли польською. Це — частина історії мого народу, про яку мало говорять, але яка є дуже цікавою. Я вважаю себе патріотом і писав про те, що стосується мене, моєї родини та історії, яку знаю. Я вигадую, коли пишу про легенди, але не тоді, коли описую реальні події, особливо повстання. За таким способом оповіді я вже отримав трохи критики від націоналістичних середовищ, але я цим не переймаюсь. Я вважаю, що, якщо ми вже говоримо про історію, то потрібно казати правду, а не будувати міфи, які, можливо, потрібні були тоді, коли поляки боролися за незалежність. Шляхту, аристократію та високопоставлених людей часто описують як тих, хто створював історію, але там немає місця для осіб, які насправді були її жертвами. Вона, ніби демон, снує по світі та пожирає звичайних мешканців планети, починаючи від закріпачених селян і до переселенців акції «Вісла», яка є наступною «чорною сторінкою» в польській історії. Ще багато про що потрібно розмовляти», — наголосив Радек Рак.

«Казка про зміїне серце або Друге слово про Якуба Шелю» — це вдала спроба поєднати усні оповіді та легенди з історією Галичини XIX століття, яку автор інтерпретує у дуже цікавий спосіб.

Захід відбувся у межах проекту «Інтеграція через літературу II», який співфінансує місто Варшава з метою наближення діалогу культур. ■

Іванна КИЛЮШИК

Підляські шептухи в Ольштині

У перший четвер листопада підляські шептухи мали на два місяці зайняти камерний зал престижної Галереї мистецтв у Ольштині. Однак навіть народні цілителі не змогли нічого вдіяти, коли через пандемію коронавірусу уряд вирішив із 7 листопада тимчасово закрити культурні установи. Уже 5 листопада показ фотографій Якова Камінського під назвою «Шептухи» довелося проводити онлайн. До 17 січня 2021 року світлина можна буде подивитися на сторінках Бюро художніх виставок Галереї мистецтв у Ольштині, хіба що, як сподівається директорка Малгожата Болярська-Вашук, пандемія відступить раніше.

На відкритті події вона представила творця фотографій. 35-річний варшав'янин Яків Камінський закінчив Школу кінематографії у Лодзі. Працював фоторепортером газети «Rzeczpospolita», нині — у штаті Польської інформаційної агенції (PAP) та Європейської фото-агенції. Він — ла-

уреат низки міжнародних і польських конкурсів. Його фоторепортажі презентували в Європі, Азії, Африці, США і Південній Америці. Яків Камінський документував збройні конфлікти, зокрема й російську агресію в Криму та на Донбасі. Він — автор фотовиставок «Шептухи», «Кімната» та «Салариман».

На ольштинському заході Яків розповів, як створював свої роботи, говорив про історію окремих фотографій. На одній із них, приміром, шептуха Ганна з Рудки чаклує над молодим хлопцем, якому, як вона стверджує, вдалося повернути мову у 16-річному віці — до цього він був німий. На іншій фотографії шептуха лікує жінку від безпліддя, — розповів Яків Камінський.

Шептухи з Підляшшя — це переважно православні жінки старшого віку. Трапляються й чоловіки. Один із них — це священник, який відчув покликання після того, як вижив у ДТП. Частина чоловіків також допомагає своїм друзям. Фотограф зазначив, що шептухи не зізнавалися якої вони національності, кажучи, що вони «тутешні».

На загалці люди — знахарі та костоправи, кровопускателі, повитухи, які десятиліттями переймали досвід своїх попередників та попередниць. Лікували переважно молитвами і травами. Жили — подекуди, у найвіддаленіших селах, ще живуть — без радіоприймачів, телевізорів, газет, але з молитвою і православною вірою, каже фотограф. Зазвичай їх одна-дві на весь повіт. Нині шептух усе менше

й менше, бо молодь не хоче переймати досвід у старших, до того ж дедалі доступнішою стає кваліфікована медична допомога.

Яків Камінський почав фотографувати шептух та їхні чаклунські ритуали 2010 року. Останні світлина зробив п'ять років тому. На ольштинській виставці презентували лише половину чорно-білих робіт, зроблених на аналогові й цифрові фотоапарати. Чи повертатиметься фотограф до цієї теми? Він

каже — якщо займеться цим знову, хоче зняти документальний фільм про підляських шептух і шептунів. ■

Степан МІГУС

Фото з сайту Галереї художніх виставок в Ольштині

«Ukrainki. Co myślą o Polakach, u których pracują?», Monika Sobień-Górska. «Wydawnictwo Czerwone i Czarne», Warszawa, 2020. – 272 s.

Чи є Польща раєм для українок?

Книга польської журналістки, письменниці, сценаристки Моніки Собень-Гурської «Українки. Що думають про поляків, у яких працюють?» — це спроба роздивитися краще як поляків — клієнтів, роботодавців, зокрема тих багатших, що можуть дозволити собі найняти обслугу, так і українців, а радше — українок, котрі у них працюють.

«Вони знають твої звички, комплекси, таємниці більше ніж ти, твій терапевт чи члени родини. Хоча, як самі підкреслюють, вони «тільки» прибирають, опікуються нашими дітьми, ллють нам пиво у барі, сканують товари на касі в магазині» — так починає свій вступ авторка. Хоча насправді, щоб охопити якнайширше коло мігранток і відійти від стереотипного сприйняття «заробітчанок з України», вона показує не тільки прибиральниці, в її книжці є перукарки, манікюрниці та візажистка (хоча це теж доволі типово), а також журналістка, страхова агентка та кілька бізнесвумен і менеджерок. Моніка Собень-Гурська зауважує, що 15% українських мігранток працює в міжнародних корпораціях, закладах культури та освіти.

Загалом ми почуємо 21 героїню. На початку книги зазначені їхні імена (змінені) і вік, а також коротко, у кількох реченнях, викладені життєві історії. Двом наймолодшим — 28 років, найстаршій — 60. Самотня Вікторія заробляє гроші для сина та мами, які лишилися в Україні, Марія — приїхала сюди з чоловіком та сином, Діана — виїшла в Польщі заміж за білоруса та народила двох дітей, а Дарина — виходила тут заміж навіть двічі. Яна мешкає в Польщі вже більше 30 років, а Леся і Анна — лише 3. Світлана починала з прибирання, а зараз керує бізнесом, окрім цього — веде на фейсбуці популярну групу для приїжджих дівчат та організовує для них товариські зустрічі. Єва отримала вищу освіту за трьома гуманітарними напрямками та популяризує в Польщі східну культуру. Анна — за фахом піаністка та педагогиня, а починала працювати тут на кухні, миючи посуд. Всі вони різні, всі вони українки, що приїхали в Польщу.

Книга поділена на 19 частин, в кожній висловлюється кілька героїнь. Назви глав досить промовисті: «Приготуй так, щоби чоловік подумав, що то я», «Дружини з Вілянова», «Кастинг на польського чоловіка», «Дуже тебе люблю, але не бери нашого 500+», «Українка — ворог українці», «Чи любите ви Бандеру?» або «Не нарікай, тут рай».

Написані «Українки» досить жваво і читаються легко. Це збірка відвертих монологів, інколи гострих, інколи суб'єктивних, подеколи це нагадує перемивання кісточок або підглядання у шпаринку. Викликає

цікавість і дозволяє зануритися у той світ, де читач ніколи не був. Чи знаєте, як перевіряють прибиральниці власники помешкання, чи вона не буде красти? Або що лежить в холодильниках найбагатших родин з Вілянова? А тут — дізнаєтесь. Проте це не означає, що вся книга — це збірка легко-важких пліток. Авторка майстерно веде читача від побутових або смішних історій до серйозних або ліричних тем. Ми дізнаємося, як поляки ображають приїжджих та як українки тужать, що ніколи не стануть тут своїми. Як жінки не жаліються на обставини, заковують рукави і працюють та як шукають і знаходять своє щастя в новому польському житті.

Ну, і звичайно, ми довідаємося про головну тему книги — «якими бачать українки своїх роботодавців». Спойлер — різними: і шахраями, і п'яницями, і недовірливими, і зосередженими на роботі, і байдужими до родини, але також — турботливими, теплими, готовими допомогти і захистити, подарувати святкові подарунки. Побачимо теж, якими є для українок їхні землячки, нові польські родичі, колеги, польські чоловіки та чим вони відрізняються від українських. У книжці дістанеться всім, герої постійно міняються місцями: то поляки нечупари, а от уже — спокійні і працелюбні, то українці підступні, а от уже — тільки з ними можна по-справжньому душевно поговорити. Все перемішано і різнобарвно як справжнє життя.

«Буває, не обходиться без слова „Волинь”»

Стереотипи часто переслідують приїжджих українок в Польщі. Єва, журналістка з трьома дипломами, розповідає, як була з чоловіком у гостях, де її представили одній з присутніх жінок, і вона одразу ж почула: «О, ти з України? Чудово. Моя українка добре прибирає і я добре до неї ставлюся». «Так? А я би не підійшла, бо не люблю прибирати і взагалі це в мене дуже посередньо виходить. Погана з мене українка», — іронічно відреагувала Єва. Інша ж дівчина, Діана, на подібні фрази зазвичай відповідає: «Твоя прибиральниця з України? Супер. А моя з Польщі і я теж до неї добре ставлюся».

Стриманий зовнішній стиль польок дивує українок. Перукарка Марія каже, що не одразу звикла до цього. Мовляв, в Україні неможливо уявити, щоби жінка не ходила на манікюр або мала непофарбовані корені волосся. А тут — не заморочуються з коренями, що не фарбовані вже пів року, не люблять яскраві кольори і виразні зачіски. «Мене досі шокує, як польки після салону одягають шапку, бо на вулиці холодно. Жінко, ти би ще три дні з тієї укладкою ходила і кілька вечірок би відвідала, а ти все нищиш, приминаючи шапкую?», — не може зрозуміти місцевих Марія. А манікюрниця Валентина згадує: «Знайома мені сказала, щоб я приїжджала до них на завод по забою птиці, бо працівниці мають перерву пару годин і хочуть в цей час робити собі нігті. Розумієш? Українки, що працюють там фізично, обробляючи курок, і ще й в рукавичках, мусять мати елегантні нігті».

А що ж із польськими чоловіками? Ольга виїхала заміж за поляка, старшого на 9 років. На його думку, польки розумні, але вимогливі, «шукають розваг поза домом» та «ганяються за кар'єрою», натомість «дівчата зі Сходу — прекрасний матеріал для дружини». Софія каже, що поляки не платять за дівчину на побаченні і розбалувані, адже тут жінки «бігають» за чоловіками, а не навпаки, як в Україні. На думку Христини, поляки легше вибачають зради,

як такі агресивні, як українці, але багато п'ють: «Українці ходять в гості, шумлять, зчиняють скандали, інколи це може тривати навіть кілька днів. Але це відбувається рідко. А поляк бере упаковку пива, сидить перед телевизором і п'є кожного дня. Це алкоголізм».

Інколи у приїжджих виникають проблеми між собою. Кіра розповідає, що під час роботи на кухні в ресторані трималася поляків, а не українців, яких вважає заздрисними. Бо коли отримала премію від керівництва, поляки її привітали, а українки перестали розмовляти, коли ж отримала підвищення — знайшла у шафці порізану куртку, справу рук колеганок-українок. Власниця салону Софія скаржиться, що працівниці з України часто хочуть її ошукати, а керівниця складу Оксана каже, що українці крадуть так, що це перевищує всі розумні межі.

Не завжди мігранти відчувають приязнь від поляків, іноді зустрічають несприйняття. Наприклад, тільки половина поляків згідні, аби їхнім шефом був українець. «Стільки вас зараз у Польщі, особливо у Варшаві, куди не прийдеш, самі українці, неможливо нормально підстригтися чи пофарбуватися у польки», — інколи чує перукарка Марія. Інша перукарка Леся стикнулася з клієнткою, яка виявилася варшавською суддею. Жінка поставилася до неї агресивно і вороже, почала вимагати карту побуту і погрожуwała, що Леся виїде з Польщі на наступному ж тижні. В обох випадках польки-менеджерки салонів оборонили працівниць, та й самі українки говорять, що інколи відмовляють у послугах, коли чують подібні образи. Кажуть: «А якщо клієнт старший, то, буває, не обходиться без слова „Волинь”».

Але поляки також і душевні до мігранток. Оксана згадує, як натрапила на контролера в громадському транспорті, котрий забрав у неї паспорт та вимагав негайної сплати штрафу. Українка розгубилася та розплакалася, але поруч проходила полька, яка не залишилася байдужою. Вона втрутилася, викликала поліцію і оборонила Оксану. Софія ж розповідає, як сусіди запросили її на Різдво до себе в гості, щоб вона не зустрічала свято сама. Коли жінка побачила стіл, то була вражена — на ньому стояли українські традиційні страви. Хоча її сусіди-поляки не знали

нічого про українську кухню, не мали знайомих з України, але вони взяли рецепти з інтернету і власноруч все зготували, щоби самотня Софія у це родинне свято відчула себе як вдома.

Не всі українки — прибиральниці

Книжці можна сміливо поставити плюс за намагання розширити діапазон героїнь, представити усю різноманітність українських мігранток. Читати «Українок» буде цікаво як самим приїжджим, аби порівняти власні враження з представленими у книзі, так і всім, хто не знайомий з тутешнім мігрантським світом. Полякам теж буде пізнавально подивитися на себе з боку, бо українки розповідають досить інтимні речі, які бачать в їхніх домах (насправді, саме вони і є основною аудиторією, бо книга виїхала польською мовою, а перекладу українською наразі немає).

З іншого боку, як не крути, але більшість героїнь — це все ж прибиральниці і опікунки, і їхні монологи в чомусь дуже типові. Так, наприклад, всі вони в один голос кажуть, як в Україні не могли заробити, бо нема там такої можливості, самі злидні, і як в Польщі добре жити, який тут рай. Винятком серед невибагливих героїнь стала лише Софія, яка працювала візажисткою на столичному телебаченні. Вона зізналася, що фінансово у Польщі дуже втратила у порівнянні з Києвом, коли влаштувалася робити макіяж ведучим на одну з відомих варшавських ТВ-студій. Бо справа в тому, що українки приїжджають до Польщі не тільки за грошима і роботою, часто вони їдуть за стабільністю, спокоєм, порядком, відсутністю корупції, чесним правосуддям, можливістю отримати європейську освіту тощо. Вони готові навіть втратити фінансово, але жити у країні, яка розвивається, а не хаотично борсається. В Україні інколи можна заробити навіть більше, але не кожен хоче жити в тому неспокої. Навіть сама авторка згадує, що 8 з 10 українців хоче змінити своє життя в багатьох аспектах, а не тільки заробити, проте виразного голосу таких людей у книжці ви не почуєте. Тож, читаючи, не треба забувати, що це не соціологічне дослідження і не об'єктивна картина, а українки — не дорівнює прибиральниці. ■

Тетяна ДАНЮЧЕНКО

Продовження з 6 сторінки

Я передбачав, що можуть виникнути певні неоднозначності, але мені здається, що це природньо, якщо книга має бути правдивою. У ті часи правдою було те, що з двох друзів, які сиділи за однією партою в школі, один потрапив до сотні УПА «Месники», а інший ставав міліціонером, і після війни вони мусили жити поруч із настільки різним багажем досвіду. На сторінках історії є також історія черниці, аристократки за походженням, яка у своєму монастирі — часто у сусідніх приміщеннях — лікувала поранених з Армії крайової та УПА.

Послання молодим поколінням

Ще кілька, кільканадцять років тому я був переконаний, що Україна швидко увійде до Європейського Союзу, кордони зникнуть, що можна буде безперешкодно подорожувати чи мати квартиру у Львові. Сьогодні я вже не так у цьому впевнений.

Моїм синам я передаю історію родини з села Лазі, яка жила там з часів Середньовіччя, а зараз — розкидана по всьому світу. Тепер вони — патріоти тих країн, куди їх закинуло життя: США,

Канади, Росії, України, Ізраїлю, Бразилії...

Неймовірно — коли я зустрів двоюрідну сестру, яка народилася в Ізраїлі та живе зараз у Сінгапурі, виявилось, що вона вважає себе єврейкою. У нас спільні предки і фотографії прадідусів і прабабусь, єдине що її бабуся-черниця закохалася в людину, якій рятувала життя, зняла рясу і виїхала. У моїй родині це багато років було таємницею. Сімейні оповіді, які чула сестра, також пропускали через специфічний «фільтр».

Я думаю, що після того, як минули десятиліття та прийшли нові покоління, для молоді — і її дітей, і моїх синів — уже немає, як це було ще у 70-х роках, настільки табуованих тем. Це вже занадто далека історія, і мені би хотілося, аби вони зробили з неї висновки, передусім знали її та прагнули розуміти. Я вважаю також, що немає інших двох народів, які були би настільки близькі географічно, мовно, генетично та культурно, і мали водночас настільки болісне минуле, як українці й поляки. Я сподіваюся, що ця книжка допоможе їм це зрозуміти. ■

Ігор ЩЕРБА
Фото надав Григорій Джус

#SUPERELF

СВЯТА БЕЗ ТАТА

11.11.2020 - 05.01.2021

Online

www.swietabezaty.pl

Запрошуємо до єдиного в Польщі Дому золотої осені з українською душею у Пралківцях біля Перемишля

У ньому створені найкращі умови, які відповідають сучасним стандартам. Тут можна знайти затишне місце та всебічну опіку, що створює сімейну атмосферу.

Пропонуємо довгострокову підтримку важко хворим та людям похилого віку, які потребують цілодобового догляду. У нашому Домі – повний спектр якісних послуг:

- ▶ постійний та кваліфікований догляд;
- ▶ повноцінне харчування з урахуванням індивідуальних потреб;
- ▶ терапевтичні та інтеграційні заняття;
- ▶ святкування та культурні заходи;
- ▶ гарні кімнати та зали для спільних зустрічей;
- ▶ прогулянки та поїздки до Перемишля.

Наш персонал – це медичні сестри, фізіотерапевти, масажисти, санітари з досвідом роботи та необхідними знаннями. У Домі цілодобово чергують, щоби за потреби швидко допомогти. Ми проводимо також медичні консультації за участю лікарів. Можна скористатися індивідуальною програмою реабілітації.

Безбар'єрний простір та ліфт дозволяють переміщатися на інвалідних візках та інших пристроях для людей з особливими потребами. Внутрішнє сонячне патіо та великий сад з лавочками призначені для відпочинку мешканців. У будинку знаходиться храм Божого Милосердя, у якому кожного дня проводять богослужіння українською мовою.

Спільнота Сестер служебниць НДМ щиро запрошує поселитися разом усіх, хто цього потребує. Для цього потрібно лише оформити документи, які за потреби допоможе підготувати персонал. А оплата, пов'язана з проживанням та доглядом, у нас найнижча серед подібних установ.

Ekumeniczny Dom Pomocy Społecznej, Pralkowce 231, 37-700 Przemyśl
Tel. 16 6787773, email: edps.pralkowce@gmail.com

Нагадуємо, що весь час збираємо матеріали до монографії українського шкільництва у Польщі 1944-2015 років

Пропонована структура праці:

- Українське шкільництво в роках 1944-1947
- Українське шкільництво в роках 1952-1989
 - Історичний нарис
 - Початкова школа в Чахові
 - Початкова школа в Сонгнітах
 - Початкова школа в Ярошівці
 - Початкова школа в Банях-Мазурських
 - Початкова школа в Білому Борі
 - Загальноосвітній ліцей в Лігниць
 - Українські класи в загальноосвітньому ліцеї в Перемишлі
 - Українські класи в загальноосвітньому ліцеї в Гурові-Ілавецькому
 - Педагогічний ліцей в Бартошицях
- Пункти навчання української мови
- Шкільні програми і видавництва
- Підготовка вчителів – до 1989 року
 - Вчительська студія у Щеціні
 - Українські філології
- Українська освіта після 1989 року
 - Школи
 - Пункти навчання
 - Видавництва і шкільні програми
- Підготовка вчителів після 1989 року
- Спогади і біографи вчителів

Просимо надсилати матеріали: спогади, описані світлини, документи (або їх скани). Одночасно дякуємо всім, хто вже відгукнувся на наше прохання – частина тих матеріалів вже на сайті: www.osvita.org.pl

Документи в електронній формі можна надсилати: prosvita@o2.pl

Інші, на адресу фонду: Fundacja Prosvita
78-600 Wałcz, ul. Okulickiego 10-14/12

Марко Сирник

95 Кавалер, українець, 40 років, познайомиться із панною україною від 30 до 40 років. Листи слати у редакцію.

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: **redaktor naczelny** – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy** – Igor Szerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny** – Olga Rusina, **redaktor techniczny** – Olga Michaluk, **prenumerata, reklama** – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Anastazja Krawczuk (Warszawa), Piotr Andrusieczko (Poznań, Kijów), Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,

E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: <http://www.oup.ukraina.com.pl>

Fotoskład: Redakcja „Nasze Slovo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. **Nakład** 2700 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl

lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

ЄВРОПА + УКРАЇНА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	720,00 зл
90,00 євро	180,00 євро

КАНАДА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	720,00 зл
138,00 дол КАНАД.	275,00 дол КАНАД.

США, АВСТРАЛІЯ

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	720,00 зл
108,00 дол США	215,00 дол США